РЕАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРАКТИЦІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Інна Хижняк
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Дніпро, Україна

Ірина Вікторенко
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Дніпро, Україна

Анотація. У розділі монографії обґрунтовано потребу оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», обумовлену низкою суперечностей, пов'язаних із реформуванням системи початкової та вищої освіти України. Визначення ключових понять дослідження: «інтеграційна компетентність учителя початкових класів» та «структурно-функціональна система становлення інтеграційної компетентності вчителя початкових класів», – а також теоретичне обґрунтування системи дозволило авторам виокремити 4 етапи її експериментальної перевірки: теоретико-формувальний, констатувально-діагностичний, формувально-практичний, контрольно-підсумковий. Основну частину розділу присвячено опису практичної реалізації формувально-практичного етапу впровадження структурно-функціональної системи в освітню практику експериментальних закладів вищої освіти України, що включав у себе чотири підетапи: підготовчий (1–2-й курси), теоретичний (1–2-й курси), методичний (2–3-й курси), інтеграційний (3–4-й курси). Реалізація першого підетапу полягала у формуванні позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти до реформи початкової школи, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему. Другий теоретичний підетап передбачав зміну підходів до формування предметних базових та психолого-педагогічних компетентностей майбутніх учителів. Третій підетап було спрямовано на формування й удосконалення предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти. Четвертий був завершальним у процесі формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя. У кожному з підетапів докладно розкрито зміст, методику та технології проведення формувального експерименту, наведено практичні матеріали та узагальнені результати дослідницької діяльності, спрямованої на забезпечення ефективної фахової підготовки майбутніх учителів до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: професійна підготовка вчителів початкової школи; інтегрований курс «Я досліджую світ»; інтеграційна компетентність учителя початкових класів; структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності.

IMPLEMENTATION OF THE STRUCTURAL-FUNCTIONAL SYSTEM FOR THE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' INTEGRATIVE COMPETENCE IN THE PRACTICE OF PROFESSIONAL TRAINING

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Inna Khyzhniak
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Department of Primary Education Theory and Practice,
Donbas State Pedagogical University,
Dnipro, Ukraine

Iryna Viktorenko
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Department of Primary Education Theory and Practice,
Donbas State Pedagogical University,
Dnipro, Ukraine

Abstract. The chapter of the monograph substantiates the need to update the content of future primary school teachers training for teaching the integrated course "I Explore the World", caused by a number of contradictions associated with the reform of the primary and higher education system. The definition of the key concepts of the study, namely "integrative competence of a primary school teacher" and "structural and functional system of the formation of integration competence of future primary school teachers", as well as the theoretical justification of the system allowed the authors to distinguish 4 stages of its experimental verification: theoretical-formative, ascertaining-diagnostic, formative-practical, and control-summary.

The main part of the chapter is devoted to the description of the practical use of the formative-practical stage of the implementation of the structural-functional system into the educational practice of experimental higher education institutions of Ukraine, which included four sub-stages: preparatory (1–2 courses), theoretical (1–2 courses), methodical (2–3 courses), integration (3–4 courses). The implementation of the first sub-stage was in the formation of a positive motivational and value attitude of higher education students for the primary school reform, the development of their desire for lifelong learning and to improve personally the Ukrainian educational system. The second theoretical sub-stage provided for a change in approaches to the formation of future teachers subject-based basic and psychological-pedagogical competences. The third sub-stage was aimed at the formation and improvement of subject-methodical competences of higher education students. The fourth sub-stage was final in the process of forming the future teacher integration competence. In each of the sub-stages, the content, methodology and technologies of conducting the formative experiment are disclosed in detail, practical materials and summarized results of research activities aimed at ensuring effective vocational training of primary school teachers for teaching the integrated course "I Explore the World" are provided.

Keywords: vocational training of primary school teachers; integrated course "I Explore the World"; integration competence of a primary school teacher; structural and functional system of the formation of integration competence of future primary school teachers; stages of the system practical implementation.

Вступ

Від останнього десятиліття XX століття і донині Україна переживає надзвичайно важливий період формування громадянського суспільства, що надає їй можливість посідати гідне місце серед європейських демократичних держав. Демократичні перетворення в суспільстві безпосередньо сприяють національному відродженню українського народу в різних сферах його життя. Із

проголошенням суверенної української держави в 1991 році влада задекларувала необхідність розбудови власної системи освіти, її докорінного реформування. Здобуття Україною незалежності сприяло трансформації системи освіти, яка виступає основним компонентом політичного, соціально-економічного та культурного розвитку суспільств; вона віднесена до найважливіших національних пріоритетів і традиційно продовжує відігравати вирішальну роль у формуванні особистості та національної самоідентичності майбутніх поколінь.

Реформування системи освіти в Україні на сучасному етапі як актуальну проблему досліджують вітчизняні вчені: І. Гавриш [14], О. Глушко [17], Л. Кормич [23], Л. Кузьменко [52], О. Ляшенко [32], О. Павелків [37], О. Савченко [40], А. Ткачов [14] та ін. Так, Л. Кузьменко зазначає, що модернізація освіти є однією з умов розвитку економіки держави, а тому вимагає змін і перетворень відповідно до вимог ринку, смаків споживачів, рівня розвитку науково-технічного прогресу тощо. Безумовно, акцентує авторка, освіта є одним з основних чинників розбудови держави [52].

Відповідно до результатів наукових пошуків, уже наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. на рівні держави, урядових і наукових інституцій було усвідомлено, що освітня система і початкова школа зокрема перестали відповідати сучасним потребам юних громадян, адже порівняно з європейською освітою вона стала недостатньо ефективною та нецікавою. На вимогу часу потрібно було змінити підходи та формат навчання. Унаслідок цього з 2018–2019 н. р. першокласники по всій Україні розпочали навчання за новим Державним стандартом початкової освіти, що сприяло забезпеченню реалізації Концепції нової української школи (НУШ) – «документа, який проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей» [35].

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» зазначається, що в умовах відродження національної системи освіти посилюється висока роль учителя, місія якого полягає у виявленні й розвитку здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних особливостей, досягненні результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формуванні та застосуванні відповідних компетентностей, визначених державними стандартами [19]. Вочевидь, що такі завдання може реалізувати лише інноваційно підготовлений педагог. Тож метою професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта є підготовка високоосвіченого,

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

конкурентоспроможного професіонала з активною громадянською позицією – справжнього патріота України.

У цьому зв'язку в «Концепції НУШ» акцентовано увагу на необхідності подолання наслідків вузькоспеціалізованої фахової освіти, фрагментарності світосприйняття, незадовільного стану міжпрофесійних комунікацій, недостатнього розвитку інтеграційних процесів у суміжних галузях науки. Концепція ґрунтується на дев'ятикомпонентній формулі, кожен складник якої становить теоретично-методологічну підвалину реформи «Нова українська школа» і є певним віддзеркаленням чинників успішності освітніх систем Фінляндії, Норвегії, Польщі. До основних змістових інновацій НУШ, що допомагають комплексно реалізувати змістово-структурні компоненти формули НУШ, належить інтегрований курс «Я досліджую світ», який є провідною змістовою інновацією реформи НУШ і виводить на новий рівень застосування поняття «інтеграція» та «інтегроване навчання» [35].

Відповідно до запитів ринку та трендів цифрового суспільства XXI ст., вимог компетентнісної парадигми освіти та освітніх інновацій, спричинених упровадженням Концепції «Нова українська школа», Професійного стандарту вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти здобувач рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта повинен мати високий рівень предметних базових, предметних психолого-педагогічних, предметних методичних і міжпредметної методичної компетентностей, володіти широкою ерудицією та культурою, бути взірцем для молодого покоління, активно провадити в життя політику національного відродження, досконало виконувати різнопланову професійну діяльність в галузі початкової освіти, систематично поповнювати свої знання і застосовувати їх на практиці [10].

Унаслідок вищеозначеного акценту на інтегрованому навчанні в новій українській школі, у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів необхідно гармонізувати фундаментальні, загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні компетентності. Програмними результатами засвоєння дисциплін буде сформованість у випускників загальних і спеціальних компетентностей, які визначені Стандартом вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України у 2021 році (№ 357) [48], а також нової для фахової підготовки вчителя – інтеграційної компетентності.

Отже, актуальність нашої теми зумовлена необхідністю вирішення низки суперечностей між:

- реформуванням системи вищої освіти під впливом суттєвих суспільних інновацій, активним розвитком наукових ресурсів для вищої педагогічної школи та відсутністю ґрунтовних наукових розвідок щодо теорії й практики формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, а також для професійного саморозвитку й самоосвіти впродовж життя;

- вимогами нормативних документів щодо плану реалізації реформаційного процесу та опором реформуванню на рівні школи й громади, невмотивованістю педагогічних кадрів у якісній реалізації реформи НУШ на практиці;

- потребою в теоретико-практичній підготовці здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та відсутністю кореляції в силабусах та робочих програмах із відповідних дисциплін у ЗВО;

- необхідністю формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ в освітньому процесі вищого навчального закладу та недостатністю теоретико-методичних засад і навчального контенту процесу формування інтеграційної компетентності вчителя.

У зв’язку з важливістю вирішення окреслених суперечностей між практичними потребами в галузі початкової й вищої освіти та недостатньо сформованими науковими, теоретико-методологічними й методичними засадами проблеми формування інтеграційної компетентності педагога було визначено, що за традиційних умов організації фахової підготовки вчителів початкових класів формування інтеграційної компетентності, яка є необхідним складником професійної діяльності сучасного вчителя НУШ, відбувається стихійно і містить значні недоліки, що спричиняє недостатній рівень здатності випускників педагогічного ЗВО організовувати освітній процес на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» і вимагає відповідного реагування з боку вищої педагогічної школи.

Система формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів та етапи її реалізації

Надзвичайно важливим в контексті нашого дослідження виступало теоретичне обґрунтування експериментальної системи, що насамперед потребувало визначення сутності ключових термінів: «інтеграційна компетентність учителя початкових класів» та «структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів».

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Аналіз поняття інтеграційної компетентності як найважливішого феномена та складника професійної підготовки вчителя НУШ передусім виявив його кореляцію з вихідними поняттями: «компетентність», «професійна педагогічна компетентність», «професійна компетентність учителя початкових класів», «предметна компетентність», «методична компетентність».

Звернення до експериментальних досліджень І. Акуленко [30], О. Бігич [3], І. Вікторенко [5], Я. Гаєвець [15], Н. Глузман [16], Т. Запорожченко [20], Л. Петухової [39], С. Скворцової [41], С. Стрілець [44], І. Хижняк [45] та ін. надало можливість з'ясувати, що для нашого дослідження більш доцільним буде використання системно-структурного підходу до дефініції кожного із цих понять стосовно вчителя початкових класів, бо це уможливить виокремлення ієрархічних рівнів у структурі інтеграційної компетентності, яка є міждисциплінарним утворенням, що об'єднує різні базові та предметні компетентності і відповідно містить їх певну підпорядкованість.

Застосування системно-структурного підходу під час наукового аналізу дозволило уточнити дефініції цих понять таким чином:

1. Професійна компетентність учителя початкових класів НУШ – особистісний феномен, що є результатом фахової підготовки й утворюється шляхом цілеспрямованого поступового опанування предметних базових, предметних психолого-педагогічних, предметних методичних і міжпредметної методичної компетентностей та набуття навичок їх кореляції в освітньому процесі закладу вищої освіти й у практиці професійної діяльності в початковій школі.

2. Предметна методична компетентність учителя НУШ – особистісний феномен, що є результатом фахової підготовки і становить собою інтегральну якість особистості, яка акумулює в собі високий рівень предметних базових знань, фахових умінь і навичок та прагнення постійного професійного самовдосконалення для формування ключових і предметних компетентностей здобувачів початкової освіти в певній освітній галузі Державного стандарту початкової освіти.

3. Предметна базова компетентність учителя НУШ – здатність використовувати глибокі предметні теоретичні знання та набуті вміння й навички для організації науково відповідного освітнього процесу на уроках із різних освітніх галузей у початковій школі.

4. Предметна психолого-педагогічна компетентність учителя НУШ – здатність організовувати освітній процес у початковій школі в навчальному, розвивальному та виховному аспектах на засадах гуманізму й толерантності, із

використанням потенціалу різних форм, методів, технологій і технік взаємодії зі здобувачами початкової освіти.

У результаті проведеного наукового пошуку було надано визначення ключового поняття дослідження «інтеграційна компетентність майбутнього вчителя» – *особистісний феномен, що полягає в здатності на високому науковому й методичному рівнях корелювати предметні базові, предметні психолого-педагогічні та предметні методичні компетентності під час планування й організації освітнього процесу на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у новій українській школі.*

Результати наукового пошуку стосовно поняття «система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів» та аналіз результатів досліджень О. Будник [4], Н. Глузман [16], Л. Коваль [21], О. Комар [22], А. Крамаренко [24; 26; 27; 29;], О. Кучерявого [31], О. Митника [33], З. Онишківа [36], О. Сороки [43], Л. Хоружої [47] та ін. надали можливість виявити, що воно має визначатися як педагогічна система, до складу якої має з обов'язковістю входити методичний компонент і певні структурно-функціональні блоки.

Проблема побудови системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів нової української школи ще не була предметом окремого дослідження у вітчизняній науці, однак часткові аспекти цього питання висвітлено в публікаціях: І. Андрусенко (особливості формування екологічної грамотності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ») [1]; Н. Бібік (навчально-методичний комплект із курсу «Я досліджую світ» у вимірах компетентнісно орієнтованого навчання) [2], М. Єпіхіної (особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у новій українській школі в контексті педагогіки партнерства) [18], А. Крамаренко (реалізація змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ) [25]; [26], [27]; [29]; В. Партоли та Н. Смолянюк (використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ») [38], О. Слипанюк і М. Марчук (формування та розвиток навичок Soft skills у здобувачів початкової освіти на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ») [42] та ін.

Узагальнення результатів цих та інших досліджень надало можливість дійти висновків, по-перше, щодо визначення нашої педагогічної системи як структурно-функціональної, по-друге, щодо важливості виокремлення в її складі концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків. Усе вказане послужило основою для дефініції експериментальної системи.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів *– це цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодія концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, що спрямовані на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи і об'єднані спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, що забезпечить їм якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах нової української школи.*

Визначення ключових понять дослідження стало основою для теоретичного обґрунтування системи формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів.

Дефініція системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів та виокремлення в її складі концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків уможливили подальше теоретичне обґрунтування експериментальної системи (рис. 1), докладно висвітленої в роботі [8].

Експериментальне дослідження, спрямоване на обґрунтування, розроблення та перевірку ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів, проводилося в такій послідовності:

– І етап – *теоретико-формувальний*: формування, теоретичне обґрунтування та планування шляхів реалізації вихідних теоретичних положень експериментальної роботи (провідної ідеї, мети, завдань, концептуальних засад експериментального дослідження); узагальнення результатів застосування теоретичних методів наукового пошуку, формування на цій основі змісту теоретичного концепту експериментального дослідження, технологічного концепту у взаємозв'язку методичного й технологічного компонентів; формування загальної структури та змісту експериментальної структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ;

– ІІ етап – *констатувально-діагностичний*: вивчення вихідного рівня сформованості кожного компонента інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ за визначеними критеріями й показниками, реалізація комплексу діагностичних та статистичних методів;

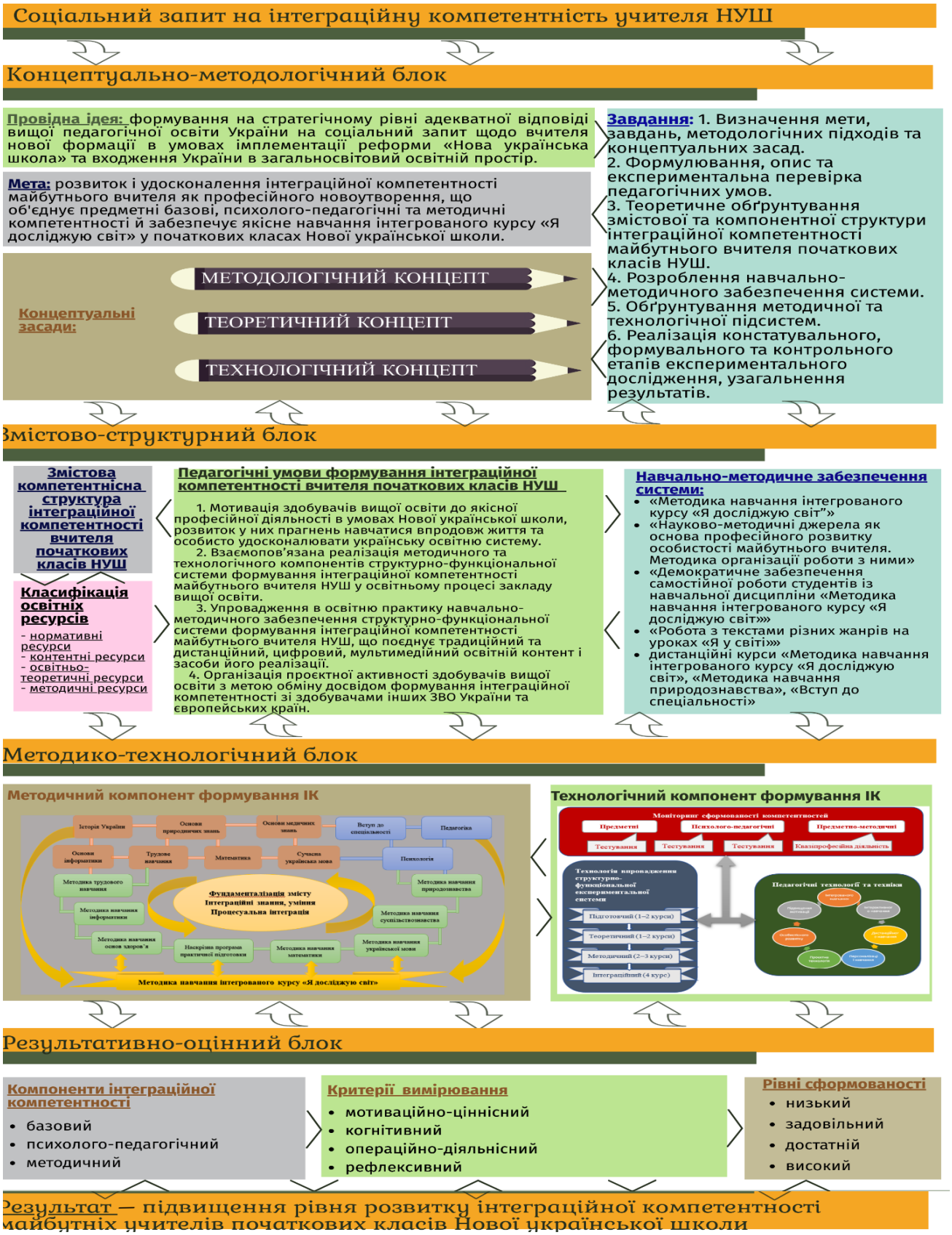

Рис. 1. Структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів нової української школи

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

– ІІІ етап – *формувально-практичний*: безпосереднє впровадження системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процес професійної підготовки за допомогою реалізації на практиці методичного і технологічного компонентів та авторського освітнього контенту;

– IV етап – *контрольно-підсумковий*: аналіз результатів практичного впровадження експериментальної структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ, узагальнення результатів педагогічного експерименту, прогнозування перспективних напрямів подальшого наукового пошуку.

Формувально-практичний етап реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів

Реалізація формувально-практичного етапу структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів проводилася на основі авторського освітнього контенту, що включав такі складники [8]:

1. Силабус та робоча програма обов'язкового освітнього компонента освітньої програми бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"».

2. Силабуси та робочі програми інших обов'язкових освітніх компонентів, що забезпечують формування предметних базових, предметних психолого-педагогічних і предметних методичних компетентностей здобувача вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта.

3. Навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

4. Практичний посібник для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

3. Навчальний посібник «Науково-методичні джерела як основа розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними».

4. Методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світі»».

5. Дистанційні курси для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», «Методика навчання природознавства».

Експериментальну базу дослідної роботи було сформовано в межах таких ЗВО України:

1. Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет».
2. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова.
3. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г Шевченка.
4. Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.
5. Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка.
6. Херсонський державний університет.
7. Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».
8. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Практичне впровадження структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів на формувально-практичному етапі включало в себе чотири підетапи:

– 1-й підетап – підготовчий (1–2-й курси навчання);
– 2-й підетап – теоретичний (1–2-й курси навчання);
– 3-й підетап – методичний (2–3-й курси навчання);
– 4-й підетап – інтеграційний (3–4-й курси навчання).

Мета першого підетапу досягалася через реалізацію педагогічної умови формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ: мотивацію здобувачів системи вищої освіти до якісної професійної діяльності в умовах нової української школи, розвиток у них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему, і була викликана негативними тенденціями практичного впровадження реформи НУШ, однією з яких є недостатня обізнаність учителів, спричинена слабкою поінформованістю їх про сенс реформи, її основні нововведення і, головне, про перші позитивні результати.

Для реалізації поставленої мети першочерговим завданням уважали введення в усіх експериментальних закладах вищої освіти відповідного

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

освітнього контенту до робочих (навчальних) програм і силабусів обов'язкових дисциплін психолого-педагогічного циклу: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія». Насамперед це зумовило оновлення дистанційних курсів з означених дисциплін, забезпечення їх необхідним візуальним та аудіоконтентом; запровадження в освітній процес вишів.

Зокрема, робочі (навчальні) програми та силабуси з курсу «Вступ до спеціальності» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта в усіх експериментальних закладах вищої освіти були оновлені шляхом включення теми «Професійна діяльність і особистість учителя в умовах реалізації Концепції нової української школи». До змісту цієї теми пропонували такі питання:

1. Сутність педагогічної діяльності і її структура.
2. Нова українська школа як інноваційне освітнє середовище навчання здобувачів початкової освіти.
3. НУШ як ключова реформа Міністерства освіти і науки. Основні нормативні документи в галузі освіти.
4. Суспільна значущість професії вчителя в умовах реформування НУШ.
5. Функції вчителя. Зміна професійних ролей учителя в умовах реалізації Концепції НУШ.
6. Модель сучасного вчителя НУШ. Вимоги до професійних та особистісних якостей учителя.

До змісту курсу «Педагогіка» увійшли дві теми, що складають «теоретичний концепт» структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, а саме: «Історія освітніх реформ в Україні та за кордоном. Порівняльний аспект», «Концепція НУШ: простір освітніх можливостей». Теми: «Розвиток та формування особистості», «Зміст освіти», «Форми організації навчання», «Методи і засоби навчання»; розділ «Теорія і методика виховання» рекомендовано було оновити до сучасних потреб нової української школи; до теми «Професіоналізм сучасного фахівця» за потреби додати питання: 1. Імідж сучасного вчителя нової української школи. 2. Навчання впродовж життя – серцевина сучасного освітнього процесу.

Так, змістом першої теми стали етапи реформування системи освіти в період незалежності в загальних тенденціях, окремо акцентовано увагу на розвиток шкільної освіти України та за кордоном. Одним із результатів засвоєння цієї теми мало стати розуміння майбутніми вчителями, як позначився

успішний досвід закордонних країн на започаткуванні та функціонуванні реформи нової української школи, яка стартувала з початкової ланки.

Змістом другої теми були визначені такі питання: 1. Виклики, що стоять перед початковою школою. 2. Чинники якісної початкової освіти. 3. Мета та головні компоненти Концепції НУШ (новий зміст освіти; умотивований учитель; наскрізний процес виховання; педагогіка партнерства). 4. Особливості організації освітнього процесу НУШ: особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, інтегрований підходи.

Відповідно до ключових положень Концепції, оновлення змісту дисципліни «Психологія» передбачало акцентування уваги майбутніх учителів початкової школи на характеристиці розвитку дітей 6–7-річного віку, особливостях організації освітнього середовища школярів цієї вікової категорії, психології інтегрованого сприйняття навколишнього світу здобувачами початкової освіти. Ми перевіряли наявність як традиційних тем, які входили до змісту курсу, так і обов'язкової: «Особливості організації освітнього середовища – середовища, яке належить дітям 6–7-річного віку», яка ввійшла до структури навчальної дисципліни.

Зміст теми розкривався через такі питання: 1. Початок навчання в школі – новий статус школяра: вплив на емоційний стан і поведінку дитини. 2. Новий психологічний портрет дитини 6–7-річного віку. Особливості психічних і пізнавальних процесів. 3. Особливості розвитку дитини під час організація навчання першокласників. 4. Психологічні основи інтеграції в початковій школі. 5. Роль учителя у формуванні психологічно безпечного освітнього середовища.

Одним із дієвих прийомів стимулювання інтересу майбутніх учителів до професії в експериментальних закладах вищої освіти був креативний підхід до навчання зазначених дисциплін та *створення ситуації вибору*. Наведемо кілька прикладів таких завдань та представимо продукти діяльності студентів із курсу «Вступ до спеціальності».

Так, викладачі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова запропонували такі завдання за вибором студента: розробити інтерактивний плакат (або інфографіку, або скрайбінг) за однією із пропонованих тем: «Загальні засади педагогічної професії. Місце і роль учителя в суспільному розвитку»; «Нові ролі і завдання вчителя в контексті реалізації Концепції НУШ»; «Сучасний учитель НУШ: яким він є?» або «Яким має бути учитель майбутнього?» або «Модель сучасного вчителя НУШ»; «Вступ до спеціальності». На шляху до педагогічної професії». Результати продуктів діяльності студентів представлено на рис. 2.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

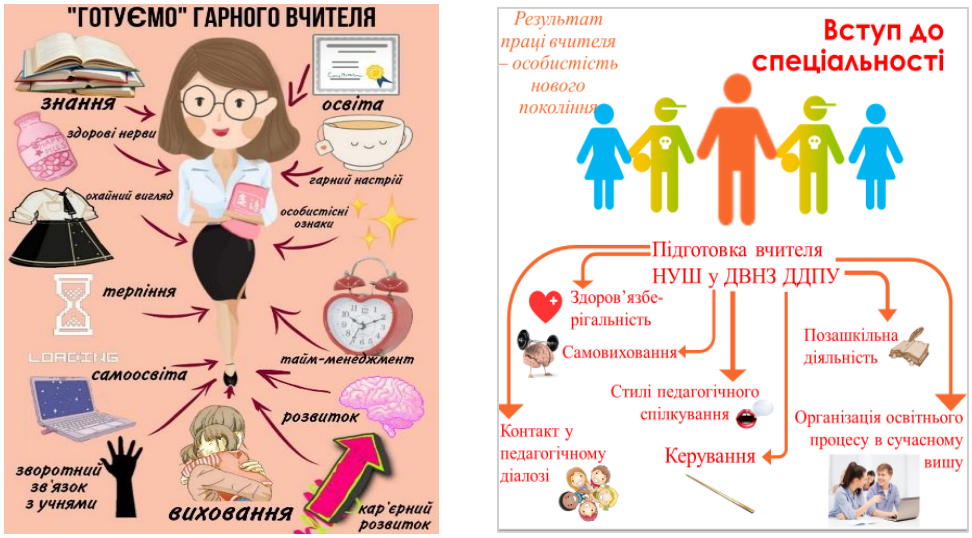

Рис. 2. Продукти діяльності студентів із курсу «Вступ до спеціальності»

Викладачами національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка було запропоновано інше завдання: створити освітній відеоролик про НУШ на 1,5 хвилини за такою тематикою: «Майбутні вчителі про зміни та виклики нової української школи»; «Я – майбутній учитель НУШ. Чи справді українська школа нова?»; «Завдяки НУШ відкривається новий подих працювати»; «Можливості НУШ виховати справжнє покоління українців».

Як відомо, пізнавальний інтерес формується під впливом емоційних чинників. Відповідно до цього під час експериментального дослідження для створення емоційної ситуації активного запровадження у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради набули *екскурсії* до загальноосвітнього закладу середньої освіти на першому-другому тижнях навчання першокурсників. Метою таких екскурсій було отримання майбутніми вчителями загального уявлення про нову українську школу та особливості організації навчання в ній.

Ситуації спонукали до відкритого діалогу з учителями-практиками; вони ділилися досвідом навчання в умовах реформування НУШ, першими успіхами в навчанні здобувачів початкової освіти, а також давали цінні поради, як стати успішним і ефективним учителем. Усвідомлюючи важливість для майбутніх учителів першої зустрічі з новою українською школою, учителі проводили мінімайстер-класи, на яких пропонували перевірити на практиці технологію використання методики «Шість цеглинок», які вчитель використовує майже на кожному уроці, зокрема і під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Одним із основних мотивів професійного розвитку майбутнього вчителя в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка була його реалізація в професійній діяльності як творчої особистості. Тому традиційним стало залучення викладачами вишу студентів-першокурсників до святкування 20 листопада Всесвітнього Дня дитини в школі. Тож у межах проєкту «Університет–школа» першокурсниками було проведено інтелект-гру «Книжкові загадки – дитячі відгадки»; казкова мозаїка «Добра казка – чародійка»; еколітературний конкурс «Ми – діти планети Земля»; літературні читання «Книга відкриває світ»; поетичний калейдоскоп «Віршів віночок від дитячих поетів»; святкові заходи: «Чарівна країна – “Дитинство”», «Ми – майбутнє України», «Хай буде дитинство щасливим моє і всіх дітей світу», «У центрі Всесвіту – Дитина» (ігри з веселими конкурсами, спортивні змагання для дітей, вокальні та танцювальні виступи); акції: «Хай щастю дитини не буде кінця», «Подаруй дитині радість» (театральні вистави, пригощання солодощами).

Викладачі Херсонського державного університету до Дня матері (9 травня) організували студентів до проведення: *конкурсу* малюнків та сувенірів «Найріднішій мамі», *індивідуальних та колективних відеопривітань*, *виставки* «Фото з мамою» у соціальній мережі Фейсбук. Це були перші кроки набуття учительського досвіду першокурсниками, який відігравав неоціненну роль у їхньому подальшому становленні як професіоналів.

Із метою підвищення обізнаності дітей про їхні права і обов’язки, сприяння їх дотриманню в повсякденному житті майбутніми вчителями було проведено *тренінги*: «Я, мої права і обов’язки», «Великі права маленької дитини», «Знай свої права і обов’язки, дитино!», «В Україні проживаємо, свої права і обов’язки вивчаємо» тощо. Під час *дискусій, практичних групових завдань* в ігровій формі маленькі учасники тренінгу мали можливість висловити свої думки про те, що для них означають «права дитини», як ними користуватися в життєвому просторі; у них формувалося усвідомлення того, що без обов’язків не можна використовувати права в демократичному суспільстві, виховувати активну громадянську і патріотичну позицію.

Ще одним провідним мотивом професійного зростання майбутнього вчителя було *здобуття нової інформації*. У зв’язку з цим викладачів педагогічних та фахових дисциплін, кураторів груп 1–2-х курсів експериментальних вишів спрямовували на систематичне проведення таких заходів:

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

– організовувати зустрічі студентів із вчителями-практиками, запрошувати їх до участі в науково-практичних конференціях, які допомагали знайомитись із родзинками їхньої практики в новій українській школі;

– створювати бази найкращих відкритих уроків, позакласних заходів, проєктів, що уможливлювало формування стійкої мотивації до вчительської професії, а також професійне самовиховання та самовдосконалення майбутніх учителів;

– залучати вчителів початкової школи про проведення тренінгів та майстер-класів на базі вишів («Культура мовлення і спілкування – важливий чинник майстерності педагога», «Формувальне оцінювання НУШ», «Успішний учитель – успішний учень», «Розвиваючі ігри в початковій школі», «Розвиток креативного мислення здобувача початкової освіти», «Топучитель по-українськи: основи педагогічної та тьюторської взаємодії», «Формування мотивації до освітньої діяльності учнів молодшого шкільного віку», «Допомога першокласнику в подоланні стресу», «Психологічне здоров'я вчителя як підґрунтя успішної професійної діяльності», «Булінг. Профілактика булінгу в навчальному закладі» тощо).

Реалізація мотиву самовираження та самоствердження, досягнення соціального успіху, що особливо впливає на ефективний професійний розвиток, передбачала залучення майбутніх учителів початкових класів усіх закладів освіти до участі у всеукраїнських та університетських конкурсах та олімпіадах (всеукраїнські конкурси студентських наукових робіт зі спеціальності «Освітні педагогічні науки», всеукраїнські конкурси студентських наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта»), педагогічних читаннях («Творче впровадження спадщини Василя Сухомлинського в сучасний освітній простір нової української школи», «Педагогічний та творчий шлях Василя Сухомлинського. Подорож сторінками книги «Сто порад учителеві», «Педагогічна симфонія Януша Корчака» тощо).

Важливу роль у самореалізації та самовираженні майбутнього вчителя відігравала *проєктна технологія,* яку широко використовували викладачі дисциплін психолого-педагогічного та фахового циклів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». У межах експериментального навчання прикладом став інтеграційний проєкт «Вірші Тараса в серцях маленьких дітей» у межах співробітництва «Університет–школа» (рис. 3); до нього були залучені студенти 1–2-х курсів факультету початкової, технологічної та професійної освіти, учитель і учні 4-го класу ЗЗСО № 10 м. Слов'янська, батьки. Залучення студентів до такого роду діяльності створило ситуацію зацікавленості новою

українською школою, підсилило інтерес до професії вчителя як складової професійних цінностей та провідного мотиву подальшого освоєння професії вчителя.

Рис. 3. Фрагменти спільної роботи та вироби учнів у проєкті «Вірші Тараса в серцях маленьких дітей»

Під час експериментального дослідження на першому курсі форми і методи організації діяльності майбутніх фахівців були підібрані викладачами таким способом, аби сприяти розвитку пізнавального інтересу до обраної спеціальності та поетапно формувати мотивацію до навчальної діяльності, адже саме в цей період відбувалась дидактична адаптація майбутнього педагога до умов закладу вищої освіти. Окрім цього, для майбутнього педагога мотивація до навчальної діяльності на першому курсі носила вже і професійні смисли.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Як показує досвід роботи, студент включається в діяльність лише за наявності особистісно значущого мотиву до участі в ній. У зв'язку із цим, завдання викладачів дисциплін психолого-педагогічного циклу полягало в тому, щоб спрямувати пізнавальну активність студента так, аби досліджувана на занятті тема захопила його, витіснивши на деякий час інші мотиви. Важливим було, аби щоразу, коли з'являлося нове навчальне завдання, студент розумів цінність його якісного виконання. Лише за таких умов майбутній учитель сприймав пропоновану викладачем мотивацію як власну; бажання розібратися в питаннях ставало провідним, студент зосереджувався на процесі пізнання і сміливо рухався в напрямі успішного засвоєння змісту навчання.

На наше переконання, організоване активне навчання через використання викладачами активних методів якнайбільш відповідало завданням стимулювання та формування мотивації до навчання першокурсників; воно було спрямовано не на передачу студентам готової інформації та її відтворення, а на стимулювання активної пізнавальної діяльності майбутніх учителів та самостійне оволодіння ними професійними знаннями. Важливим є вказати на те, що всі ЗВО, які були залучені до експерименту, передбачали в цьому однакову мету, однак подача змісту матеріалу була різною з позиції використаних форм і методів навчання.

Тож передусім відзначимо роль *проблемних лекцій*, які були спрямовані на розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя, скеровування його навчальної ініціативи та активності для самостійного здобуття нових знань. Проблемний характер лекцій орієнтував студентів і викладачів на спільну злагоджену роботу всіх суб'єктів навчання. Створене за такої умови освітнє середовище співтворчості, співробітництва і довіри сприяло активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, налаштовувало їх до опанування знань через дію, активне мислення, до прийняття самостійних висновків і узагальнень.

Одним із різновидів проблемної лекції, яка теж мала місце в навчанні першокурсників, була лекція-«розумова атака». На відміну від попередньої, варіанти розв'язання проблеми пропонував не сам викладач, а частина підготовлених до цього студентів. Під час самостійного наукового пошуку вони віднаходили варіанти вирішення проблеми, озвучували їх, а решта студентів уважно сприймали інформацію, аналізували, критично оцінювали й обирали найбільш вдалий варіант.

У межах експериментального навчання у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Уманському державному педагогічному

університеті імені Пала Тичини, Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Херсонському державному університеті впродовж 2018–2020 рр. було проведено 24 «лекції вдвох», що являли собою інтеграцію двох тем «Концепція НУШ: простір освітніх можливостей» (педагогіка) і «Особливості організації освітнього простору НУШ» (психологія), і в інтегрованому вигляді звучали як «Реформування освітнього простору в умовах нової української школи» тощо. Такі лекції передбачали роботу в аудиторії двох викладачів за однією темою, що взаємодіяли на основі проблемно-організованого матеріалу як зі студентами, так і між собою. Упродовж лекції реалізувались принципи діалогічного спілкування і проблемності як у межах взаємодії «викладач–викладач», так і в межах «викладач–студент», «студент–студент». Така форма навчання виявилася надзвичайно ефективною з погляду незвичності, несподіваності для здобувачів освіти, а також активізації їхньої пізнавальної діяльності, бо є близькою до інтелектуальної гри. Висока активність викладачів викликала відповідну когнітивну і поведінкову реакцію студентів.

Широкого запровадження під час експериментального дослідження в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради набули також лекції «пресконференції»; вони проводилися після вивчення певного розділу курсу для узагальнення підсумків лекційної роботи, визначення перспектив розвитку засвоєного змісту в наступних розділах. Досвід першокурсників щодо участі в лекціях-пресконференціях сприяв розвитку в них уміння вирішувати завдання пошуку, критичного аналізу та оцінювання цифрових освітніх ресурсів, конструювання власних, здатність виступати перед аудиторією, доводити і захищати свою думку, ставити питання і відповідати на них, виходити зі складних комунікативних ситуацій.

На практичних заняттях із циклу психолого-педагогічних дисциплін викладачами всіх експериментальних вишів широко використовувалися активні методи навчання, зокрема: case-study або метод аналізу конкретних ситуацій, розв’язання проблемних запитань, рольові і ділові ігри, моделювання фрагментів виховних заходів, метод «мозкової атаки (штурму)», створення індивідуальних і групових колажів, тренінги та «круглі столи»; засоби візуалізації навчального процесу: структурно-логічні схеми, інтелект-карти, скрайбінги тощо.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Так, у межах експериментального дослідження було проведено такі «круглі столи»: «Педагогічна готовність дитини до школи», «Психологічна готовність дитини до школи» (психологія); «Як можна навчати через проєкти. Приклади фінських уроків», «Формування національно-патріотичного досвіду здобувачів початкової освіти», «Використання інноваційних технологій в освітньому процесі НУШ», «Нова українська школа – нові підходи до навчання. Освітня майстерня вчителя НУШ», «Сучасні методи групової роботи з учнями», «Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ», «Ігрові методи навчання здобувачів початкової освіти» (педагогіка).

Наведемо план роботи «круглого столу» «Використання інноваційних технологій в освітньому процесі НУШ», проведеного в усіх експериментальних ЗВО на 1–2-х курсах упродовж 2018–2020 рр.:

1. Інноваційні технології навчання в сучасній школі.
2. Лонгрид: чим допоможе в навчальному процесі і чи можна створити самостійно.
3. Фліпбук та інші буки – інноваційна інтерактивна форма освітньої діяльності.
4. Сінгапурська методика: сучасні способи організації освітнього процесу.

Провідним методом під час проведення «круглих столів» була дискусія.

Окрім активного обміну знаннями, у здобувачів освіти вироблялися фахово значущі вміння ведення дискусії – коректно висловлювати свої думки, відстоювати власні переконання, обґрунтовувати запропоновані рішення, формувати вміння вирішувати проблеми, закріпити отримані раніше знання, заповнити недостачу інформації.

А тепер наведемо приклади проведених тренінгів: «Психічне здоров’я та психологічний добробут дітей», «Як розуміти покоління Альфа», «Творчий учителя – обдарований учень», «Система управління конфліктними ситуаціями в освітньому середовищі НУШ», «Подорож до себе: профілактика та подолання синдрому професійного вигоряння» (психологія).

Так, тренінг «Система управління конфліктними ситуаціями в освітньому середовищі НУШ» проводився викладачами Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка для формування професійної компетентності майбутніх учителів щодо управління конфліктними ситуаціями в освітньому процесі початкової школи. Студенти розглянули різні ситуації та обставини, які їх спричиняють; у процесі обговорення дійшли висновку, що створення конфліктної ситуації залежить від усіх її учасників.

Здобувачі освіти ознайомились із типами конфліктів: внутрішньо-особистісний, міжособистісний, міжгруповий, конфлікти між особистістю і групою.

Спеціально підготовлена до тренінгу група студентів запропонувала профілактичні методи роботи щодо попередження конфлікту: бесіди з учнівським колективом, спільні прогулянки, робота з учнями в позаурочний час, бесіди з батьками, які нерідко виступають каталізаторами різних конфліктів.

Досвідом своєї роботи поділилась учителька ЗЗСО. Вона зазначила, що спостережливий учитель може відслідкувати певні протиріччя в колективі та своєчасно попередити виникнення конфліктної ситуації. Найголовніше, відзначила вчителька, подбати про доцільний стиль спілкування з учнями в кожній конкретній ситуації. До того ж педагог має сам надавати приклад – ставитися до кожної дитини із глибокою увагою, повагою і довірою. Тоді його приклад почнуть наслідувати й учні.

Одним із кінцевих продуктів тренінгу було розроблення інтерактивної презентації «Функції і стилі педагогічного спілкування» (рис. 4).

Рис. 4. Приклади слайдів, що демонструють авторитарний і демократичний стилі педагогічного спілкування в інтерактивній презентації здобувачів освіти після експериментального тренінгу

Отже, освітній процес, побудований на гармонійному поєднанні традиційних та інноваційних активних форм і методів навчання предметів психолого-педагогічного циклу, являв собою цілісну інноваційну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ на першому підетапі експериментального дослідження. Запровадження активних форм і методів в освітній процес закладів вищої освіти надало можливості для підвищення емоційного відгуку першокурсників на процес пізнання, активізації їхньої навчальної діяльності, інтересу до оволодіння базовими знаннями, уміннями та їх практичного використання не лише в умовах вишу, а й під час здійснення освітньої діяльності в процесі розбудови НУШ.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Як свідчить досвід роботи у ЗВО, студентам першого курсу не вистачало вмінь для правильної організації самостійної роботи. Незнання загальних правил її самореалізації, невміння організувати передбачені нею дії створювали труднощі в засвоєнні знань. У зв'язку з цим одним із завдань першого мотиваційного етапу експериментального дослідження вважали не лише закласти певну знаннєву базу, а й сформувати в майбутнього вчителя навички самостійності, уміння і бажання самостійно та творчо працювати не лише під час навчання в закладі вищої освіти, а й потім упродовж життя, його готовності адаптуватися до умов професійної діяльності, які постійно змінюються.

Зокрема, цілеспрямована робота з реалізації запланованого розпочалась із вивчення здобувачами курсу «Вступ до спеціальності» теми «Сучасний студент закладу вищого освіти. Організація навчальної праці студента». Її зміст охоплював такі питання: «Що впливає на працездатність?»; «Техніка особистої праці»; «Загальні прийоми запам'ятовування»; «Як розвивати пам'ять та раціонально її використовувати залежно від типу?»; «Загальні прийоми роботи з книгою»; «Як оволодіти навичками читання з розумінням?»; «Удосконалення вмінь та прийомів переробки текстової інформації»; «Робота з лекційним матеріалом»; «Загальні прийоми пошуку додаткової інформації» тощо.

На допомогу здобувачам експериментальних ЗВО було видано навчальний посібник «Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними» [12]. Видання являє собою систематизовані рекомендації для студентів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта щодо організації їхньої самостійної роботи з літературними джерелами, а саме: розглянуто питання добору матеріалу, його читання та ведення записів прочитаного (виписки, цитати, складання плану, тез, конспектів тощо); подано вказівки до написання інформаційних проєктів як одного з найпростіших видів самостійної навчально-дослідної роботи студентів. Представлено як загальні вимоги до етапів виконання дослідження, його структури, обсягу, складових, так і технічні правила оформлення наукових праць: цитування, посилання, список використаних джерел тощо. Описано загальні підходи до оцінювання та вміщено орієнтовну тематику зазначеного виду діяльності студентів.

У межах нашого дослідження у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка викладачі формували в першокурсників

позитивну мотивацію і ставлення до навчання через написання групових інформаційних проєктів із подальшим захистом. Тематика їх сприяла зокрема формуванню позитивної мотивації до обраної професії, а також ціннісного ставлення до реформування нової української школи, а саме: «Пілотне впровадження проєкту нового Державного стандарту початкової загальної освіти», «Учитель НУШ: яким він є?», «Інноваційна діяльність учителя в умовах НУШ», «Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу початкової освіти НУШ», «Педагогічна майстерність учителя в об'єктиві нової української школи», «Ранкові зустрічі в НУШ», «Особливості співпраці вчителя початкової школи з батьками учнів», «Вплив успіху вчителя на розвиток життєвої компетентності учнів», «Творча особистість педагога – запорука творчої особистості школяра НУШ», «Самовиховання – шлях до педагогічної професії вчителя» тощо. Студенти самостійно обирали теми із запропонованого переліку з урахуванням наукової зацікавленості.

Працюючи в самостійно створеному інформаційному середовищі, студенти ставали частиною співтовариства, заснованого на знаннях: навчались вивчати, використовуючи сучасні засоби навчання (мультимедіа, ІКТ), інтегрувати попередні знання з новими ідеями, аналізувати різні погляди на порушену проблему і шляхи її розв'язання; підтримували і допомагали іншим. Експериментальна інформаційна технологія сприяла професійному становленню та зростанню вмотивованого вчителя як одного із принципів НУШ, а також умінню виконувати науково-допоміжну роль сучасного учителя-дослідника.

Відповідно до технологічного компонента структурно-функціональної системи на кожному підетапі системно застосовувались елементи поточного моніторингу. На досліджуваному першому етапі він був спрямований на діагностику сформованості системи професійно-педагогічних цінностей, мотивації до майбутньої професійної діяльності в умовах НУШ, до постійного саморозвитку та навчання впродовж життя. Основними видами вимірювань були есе, анкети, наративні рамки, проміжні тести контролю знань. Найбільш інформативними стосовно сформованості мотиваційно-ціннісного критерію інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкової школи НУШ виявилися есе, бо під час їх аналізу можна було визначати ставлення здобувачів освіти до освітніх інновацій, реформи НУШ, майбутньої професійної діяльності тощо не лише через зміст, а й через використані мовні засоби, загальний емоційний фон тощо.

Логіка нашого дослідження надалі передбачала опис наступного, другого етапу реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

компетентності майбутнього вчителя початкових класів нової української школи. Другий підетап – теоретичний – мав на меті розвиток і вдосконалення в здобувачів вищої освіти предметних компетентностей із базових для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти дисциплін, які входили до складу інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме: «Історія України», «Основи природничих знань», «Математика», «Сучасна українська мова», «Безпека життєдіяльності та основи здоров'я», «Трудове навчання», «Основи інформатики».

Зміст вищеназваних базових дисциплін було оновлено шляхом ретельної перевірки робочих (навчальних) програм та силабусів щодо наявності в них теоретичних відомостей або практичних завдань, які в подальшому мали висвітлюватися на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Ми виходили з того, що тематичний мінімум за освітніми галузями інтегрованого курсу «Я досліджую світ» має скоригувати змістове наповнення базових дисциплін першого порядку. Так, до змісту «Історія України» увійшла тема «Історія рідного краю. Культурна спадщина», яка розкривалася через знайомство майбутніх учителів із славетними українцями, їхнім внеском у світові досягнення; видатними історичними українськими постатями з різних сфер життя (мистецтво, спорт, наука); співробітництвом країн у питанні обміну культурою; народними традиціями, що відображують ставлення українців до природи.

До змісту «Основи природничих наук» украй необхідною для подальшого навчання студентів методикам навчання природознавства і «Я досліджую світ» виявилася тема «Спостереження і досліди як основні методи дослідження природи», під час опанування якої, у студентів будуть сформовані знання і вміння досліджувати природу за допомогою основних методів: спостереження та дослідів, а також приладів, які допоможуть організувати дослідження. Як показує досвід навчання студентів зазначеним методикам, недостатньо сформованими в них є вміння працювати з мікроскопом, компасом, гномоном, телурієм, глобусом, картою, а від сюди – і неготовність організувати такого виду роботу серед здобувачів початкової освіти.

Ситуація посилювалась затвердженням МОН України Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи [34] У зв'язку з цим усіма викладачами базових дисциплін до робочих (навчальних) програм та силабусів було внесено теми або питання, практичні завдання, які відображали ознайомлення студентів із сучасними засобами навчання, що виступало пропедевтикою для засвоєння методик початкової освіти на наступному – третьому етапі формувального експерименту.

Доцільним є також наголосити на посиленні вивчення теми «Природа України» в курсі «Основи природничих знань»: засвоєння природних зон України, їх рослинного, тваринного світу та природоохоронних територій рідного краю.

Зазначимо, що неузгодженість навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти на початок експерименту, про яке наголошувалось у роботі раніше, вплинула на змістове оновлення дисциплін експериментальних вишів, яке в кожному окремому випадку було різним. Тому теми, які додатково вводилися в освітній процес або доповнювалися окремими питаннями і були названі вище, не були характерними для всіх, охоплених дослідженням ЗВО: вони могли стосуватися одних і не торкатися інших.

Окрім зазначеного на другому теоретичному підетапі технологічного компонента структурно-функціональної моделі формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, ми продовжували оновлення робочих (навчальних) програм, силабусів дисциплін фахового спрямування інформацією про:

– сутність інтеграції;
– сутність інтегрованого навчання;
– способи створення програм інтегрованого навчання: інтеграція на рівні способів дій (навичок) – діяльнісний підхід, інтеграція змісту – тематичний підхід;
– міжпредметну інтеграцію та форми її реалізації (проєкти, екскурсії, конференції, тематичні дні, тижні, інтегровані курси, інтегровані уроки);
– переваги інтегрованого навчання.

Така інформація була важливою на досліджуваному етапі формувального експерименту. Вона створювала в здобувачів вищої освіти загальні уявлення про інтеграцію, які на наступних етапах дослідження мали поглиблюватись і поширюватись під час оволодіння дисциплінами методичного спрямування. Такий підхід до організації навчання, на нашу думку, мав забезпечити системність у формуванні інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Реалізація мети другого теоретичного підетапу експериментального дослідження передбачала зміну підходів до формування предметних базових та психолого-педагогічних компетентностей здобувачів вищої освіти. Значущу роль у цьому набули *бінарні лекційні та практичні* (або лабораторні) заняття за участі стейкхолдерів – учителів-практиків початкової школи. У такій інноваційній діяльності були задіяні всі експериментальні виші і впродовж 2018–

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

2020 рр. було проведено біля 50 занять. Як приклад, наведемо лекційне заняття з курсу «Основи природознавства» із теми «Вегетативні органи рослин: будова, функції. Особливості вивчення теми здобувачами початкової освіти», проведене на базі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» на факультеті початкової, технологічної та професійної освіти. Лектор ознайомила майбутніх учителів із морфологічною та анатомічною будовою і видозмінами кореня, пагона, стебла, листа, їх функціями, явищами фотосинтезу, транспірації та дихання листа. Викладачем було акцентовано увагу на значенні рослин у природі та використанні їх людиною.

Водночас учитель-практик підкреслила значущість опанування змісту теми здобувачами вищої освіти для подальшого оволодіння методикою її викладання в початковій ланці освіти, а потім – навчання здобувачів початкової освіти під час здійснення освітнього процесу в початковій школі на базі сформованих предметних та предметно-методичних компетентностей. Спираючись на зміст оновленої навчальної програми з природознавства для загальноосвітніх навчальних закладів для 1–4-х класів, учителька звернула увагу студентів на теми (у межах предмета вивчення з «Основ природознавства»), які вивчаються здобувачами початкової освіти: «Рослини, їх будова» (1-й клас), «Рослини восени, взимку, навесні, влітку» (2-й клас), «Рослини – живі організми» (різноманітність рослин, розмноження квіткових рослин; однорічні та багаторічні рослини; умови розвитку рослин; пристосування рослин до умов середовища (світло, тепло, вода, родючість ґрунту) (3-й клас), «Особливості рослинного світу материків, океанів; різноманітність рослинного світу України» (4-й клас). Окрім того, увагу було акцентовано на практичних роботах (вивчення будови рослин: корінь, стебло, листок, квітка, плід за наочністю; догляд за рослинами у класі: полив, розпушування ґрунту, очищення листків від пилу (2-й клас) тощо), екскурсії та рекомендовані проєктні технології, які пов’язані з темою вивчення.

Ціннісним для майбутніх учителів було те, що стейкхолдер поділилася власним досвідом навчання здобувачів початкової освіти зазначеної теми, дала аргументовані відповіді на низку запитань, що виникли в процесі дискусії та обговоренні ключових моментів заняття.

Такими бінарними заняттями були охоплені й інші дисципліни, як-от:

– «Сучасна українська мова» з теми «Лексико-граматичні розряди іменників. Особливості вивчення в початковій школі» (практичне заняття; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова);

– «Математика» з теми «Теоретичні основи вивчення величин у професійній підготовці вчителя початкової школи» (лекційне заняття; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»);

– «Основи інформатики» з теми «Створення презентацій. Складна анімація. Формування культури презентування в здобувачів початкової освіти» (лабораторне заняття; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет») тощо.

Відзначимо новизну проведення таких бінарних занять для здобувачів вищої освіти, ефект несподіваності присутності вчителів-практиків у студентській аудиторії. Така форма навчання студентів сприяла свідомому засвоєнню знань і практичних умінь із фахових дисциплін, осмисленню вагомості їх як пропедевтичних щодо засвоєння методик на наступних курсах. Значимим для нашого дослідження було створення такого інноваційно-мотиваційного середовища, яке викликало емоції, позитивне враження і налаштування майбутніх учителів на нову українську школу.

Ще однією з особливостей реалізації другого підетапу експериментального дослідження була побудова освітнього процесу на засадах *конструктивістського* підходу, основна ідея якого полягала у створенні власних знань, які конструюються за допомогою мислительної діяльності студента на основі раніше набутого досвіду, раніше засвоєних знань, що розглядається як активний пізнавальний процес [11].

Експериментальне запровадження конструктивістських ідей відбувалось на базі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Продемонструємо можливості їх реалізації на прикладі інтегрованого курсу «Основи природничих знань».

На практичному занятті під час вивчення теми «Покритонасінні рослини; класи, ознаки класів» викладачем було запропоновано таке завдання: спираючись на знання попередньо вивченого матеріалу (вегетативні та генеративні органи рослин; будова, видозміни, функції) та користуючись допоміжними джерелами, визначити ознаки класів 1–2-дольних рослин. Результати занести до табл. 1.

На підсумковому практичному занятті з теми «Еволюція живих організмів на Землі», спираючись на вивчений матеріал із природознавства (зоологія) та біохімічну гіпотезу походження життя на Землі (Опаріна-Холдейна),

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

змоделювати еволюцію кровоносної, нервової, травної, дихальної систем та системи органів розмноження живих організмів.

Таблиця 1

Ознаки класів покритонасінних рослин

№ п/п	Характерні ознаки	Класи	
		Однодольні	Дводольні
1.	Коренева система		
2.	Будова насіння		
3.	Будова квітки		
4.	Провідна система		
5.	Жилкування листа		

Привести порівняльну характеристику типів тварин: найпростіших та кишкопорожнинних, черв'яків і членистоногих, риб і земноводних, плазунів і птахів тощо (матеріали занести до таблиці; звернути увагу на характерні ознаки: форма тіла; органели руху, розмноження; внутрішня будова; живлення; дихання; виділення).

Такий підхід до організації пізнавальної діяльності студентів сприяв не заучуванню ними готової інформації, а самостійному продукуванню її на основі власних досліджень, поєднуючи раніше набуті знання, досвід і нові ідеї.

Ураховуючи той факт, що мотивація діяльності студентів не складала єдиного самостійного підготовчого етапу, а здійснювалась упродовж усього процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, то на кожному наступному етапі відбувалась локальна мотивація здобувачів до оволодіння предметними фундаментальними компетентностями. Тож подальшу роботу спрямуємо на опис форм і методів, які викладачі вишів цілеспрямовано для цього застосовували.

Як було зазначено вище, зміст курсу «Історія України» був оновлений темою «Історія рідного краю. Культурна спадщина». Аби посилити вплив аудиторної роботи на формування предметних базових компетентностей у майбутніх учителів у межах цієї теми викладачами Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Херсонського державного університету, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» було запроваджено в освітній процес *проєктну технологію* до однієї з тем за вибором студента: «Використання українських народних звичаїв та традицій у навчанні здобувачів початкової освіти»; «Славетні українці»; «Звичаї та традиції моєї місцевості»; «Україна на карті світу».

Доцільним є акцентувати увагу ще на одній досить важливій позааудиторній формі роботи, яка відіграла ціннісну роль у формуванні майбутнього вчителя як дослідника, – це залучення майбутніх учителів, що брали участь в експерименті, до роботи в *наукових гуртках і проблемних групах.* На прикладі продемонструємо фрагмент роботи проблемної групи «АКМЕ», яка була організована в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (рис. 5).

Рис. 5. Приклади творчих робіт проблемної групи «АКМЕ»

Іншими формами роботи, до яких викладачі дисциплін базового циклу експериментальних вишу залучали майбутніх учителів, були:

- *конкурси* композицій квітів і поробок із природничого матеріалу (викладачі природничих дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова);
- *святкування тематичних днів та тижнів*: Міжнародного «Дня Пі» (викладачі математики ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

університет», Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка); «День безпечного Інтернету», «Інженерний тиждень», семінар у формі Світового кафе «Разом до найкращого Інтернету» (викладачі інформатики ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Херсонського державного університету).

Формування основ здорового способу життя було одним із найголовніших пріоритетів у підготовці майбутніх учителів і здійснювалось наскрізно під час опанування ними дисциплін фахового («Основи медичних знань»), психолого-педагогічного («Педагогіка», «Психологія») циклів. Всесвітній день боротьби зі СНІДом, Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотиків та їхнім незаконним обігом, Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом, Всесвітній день здоров'я не залишалися поза увагою в Державному закладі «Луганський університет імені Тараса Шевченка», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Викладачами дисциплін «Основи природничих знань», «Основи медичних знань» проводилися *тренінги*: «Молодь обирає здоров'я», «Профілактика тютюнопаління в дитячому та молодіжному середовищі», «Здорове харчування як важлива складова здорового способу життя»; *студентські наукові конференції*: «Здорова молодь – щаслива країна»; *диспути* «Чи може зміна способу життя вплинути на здоров'я?; *акцій*: «Замість цигарки – цукерка», «Паління чи здоров'я – обирайте самі», «День без тютюну» тощо.

Традиційним для викладачів дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи здоров'я» у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний державний університет» стало щорічне проведення зі студентами на базі початкової ланки ЗЗСО вікторин, квестів, годин спілкування, майстер-класів, заочних подорожей, присвячених Всесвітньому Дню здоров'я: «Здорове харчування – запорука здоров'я», «Гра-мандрівка до країни Здоров'я», «Зупинка в місті Здоров'я», «Калейдоскоп здоров'я». Важливим є зазначити, що самі студенти, спираючись на засвоєні знання з курсу, самостійно розробляли позакласні для здобувачів початкової освіти заходи: цікаві і креативні завдання, конкурси, руханки та численні бесіди, підбирали і розробляли яскраві візуальні матеріали та інтерактивні форми роботи, вправи, пам'ятки, інсценізації, вірші, ігри, загадки і прислів'я.

За ініціативи самих студентів у деяких ЗЗСО такі свята перетворювались у Тижні здоров'я, упродовж яких учні залучались до різних видів діяльності: участі у виставці плакатів та малюнків, напр., «Здоров'я очима дітей»,

флешмобів, танцювальних фізкультхвилинок, тренінгів, презентації власних проєктів, спортивних змагань із різних видів спору, спортивні конкурси та естафети.

Основним методом відстеження результативності сформованості предметних базових та предметних психолого-педагогічних компетентностей здобувачів вищої освіти як основи щодо формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ на другому етапі запровадження структурно-функціональної системи виступало тестування.

Третім підетапом реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ був *методичний.* Його назва відповідає назві методичного компонента «Методико-технологічного блоку» експериментальної структурно-функціональної моделі. Метою методичного підетапу було формування й удосконалення елементів другого порядку методичного компонента – предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на 2–3-х курсах навчання.

Реалізація поставленої мети передбачала фундаменталізацію змісту всіх семи освітніх галузей, що входили до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», через уведення обов’язкової теми «Інтегрований підхід до навчання _____ матеріалу». Залежно від цього до змісту спільного для всіх освітніх галузей матеріалу пропонували внести такі питання: «Місце інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у структурі Державного стандарту початкової загальної освіти та Базовому навчальному плані. Загальна характеристика курсу»; «Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання»; «Інтеграція навчальних предметів у початковій школі як ефективна форма формування та розвитку ключових і предметних компетентностей та наскрізних умінь здобувачів початкової освіти»; «Інтеграція природничої освітньої галузі в інтегрований курс “Я досліджую світ”»; «Навчально-методичне забезпечення природничої освітньої галузі, що входить до змісту інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; «Зміст природничої освітньої галузі, що входить до змісту інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» за різними програмами (О. Савченко, Р. Шиян); «Діяльнісний підхід до організації засвоєння природничої освітньої галузі, що входить до змісту інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; «Методика організації інтегрованого навчання природничої освітньої галузі, що входить до змісту інтегрованого курсу “Я досліджую світ”». Тематичне навчання. Планування тематичного навчання».

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Відповідно, як і на перших двох підетапах експериментального дослідження, було внесено зміни до робочих (навчальних) програм, силабусів та дистанційних курсів дисциплін фахового спрямування: «Методика навчання природознавства», «Методика навчання суспільствознавства», «Методика трудового навчання», «Методика навчання основ здоров'я», «Методика навчання інформатики», «Методика навчання української мови», «Методика навчання математики».

Розкриємо нижче особливості реалізації досліджуваного підетапу, спрямованого на формування предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти як основи формування їхньої інтеграційної компетентності. Дієвим прикладом реалізації запланованого в контексті ідей конструктивістського підходу, який було започатковано на першому етапі експериментального дослідження, було моделювання майбутніми вчителями різних типів уроків.

Відзначимо, що студенти не лише працювали над конструкцією уроку, а й аналізували кожен його етап із позиції вжитих методів і прийомів. Обов'язковою випереджувальною роботою щодо вказаного була побудова структурно-логічних схем змісту попередньої теми та теми, яка була предметом вивчення на уроці. Це було викликано тим, що кожен студент повинен був чітко орієнтуватися в тому, які елементи знань засвоювались або будуть засвоюватись у темі уроку, аби раціонально побудувати відповідні його етапи: перевірку раніше засвоєних знань, умінь і навичок та засвоєння нових. Із цією ж метою в межах підготовки плану-конспекту кожному студенту пропонували опрацювати відповідні сторінки «Зошита з природознавства» (або «Я у світі», «Я досліджую світ» та інших дисциплін) певної теми уроку.

На практичних заняттях конспекти уроків аналізувались самими розробниками, окремі фрагменти програвались в умовах, максимально наближених до реальних у новій українській школі.

У межах нашого дослідження важливим було акцентування уваги на аналізі побудованих інтеграційних зв'язків, доборі оптимальних засобів наочності, прийомах активізації пізнавальної діяльності школярів та їх впливу на формування компетентностей здобувачів початкової освіти.

Ефективним варіантом до попередньої роботи був взаємоаналіз та взаємооцінювання розроблених конспектів іншими студентами групи. Після того, як робота була виконана, вона подавалась на рецензування іншому студенту, завданням якого було проаналізувати дидактичну структуру уроку відповідно до заявленого типу, методичну структуру – з позиції доцільності-

недоцільності використаних методів, помилкового визначення самим студентом методу навчання. За такої умови таблиця видозмінювалась: доповнювалась ще одним показником – «Взаємоаналіз».

Пропонували і третій варіант роботи: ознайомтесь із запропонованим планом-конспектом уроку, визначте вжиті методи і прийоми, подайте до кожного з них методичний коментар, змоделюйте пропущений етап відповідно до заявленого типу уроку. Такі завдання базувались на реальних проблемах освітнього простору, тому краще розумілися самими студентами, допомагали їм отримувати вміння використовувати знання в реальних умовах сучасної української школи, сприяли формуванню їхньої предметно-методичної компетентності.

Підкреслимо, що умови, створені нами під час навчання на засадах конструктивістського підходу, сприяли усвідомленню студентами навчання як процесу розвитку власного мислення, розумінню, що вони вчаться самостійно накопичувати знання – знання глибокі, які пов’язані з уже наявними знаннями, які не можуть легко забутися і які будуть застосовуватися за потреби.

Одним із провідних інтегрованих умінь учитися, згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти школи першого ступеня, визнано вміння працювати з підручником. Саме через нього здійснюється організація процесу засвоєння змісту, не лише в пізнавальному аспекті, а й з погляду розвитку самостійності, творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього. Тож пріоритетним для сучасного вчителя початкової школи є завдання навчити школяра самостійно знаходити, добирати й опрацьовувати інформацію. Здійснити це можливо завдяки систематичній *організації роботи учнів над текстом.*

У межах нашого дослідження підготовка майбутнього вчителя до такої роботи здійснювалась поетапно:

1. І етап – розроблено рекомендаційні моделі співпраці вчителя та учнів із використанням традиційних форм взаємодії над прозовими і поетичними творами підручника, які були можливими для здійснення на різних етапах їх опрацювання через організацію навчання на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах; засвоєння моделей студентами.

2. ІІ етап – розроблено рекомендаційні моделі співпраці вчителя та учнів під час організації роботи над прозовими і поетичними творами підручника: історією, казкою, оповіданням, легендою, притчею, байкою, сюжетним віршем, художньо-пізнавальною статтею; приказкою, порадою, ситуацією, правилом із використанням інтерактивних форм; засвоєння моделей студентами.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

3. ІІІ етап – самостійне моделювання етапу роботи з текстом із курсу «Я у світі» через комбінування відомих традиційних та інноваційних методів і прийомів роботи.

Моделюючи фрагменти уроків, студенти навчались різних технік опрацювання текстів різних жанрів, потім програвали їх в аудиторії під час практичних занять. Особливо жвавого обговорення набували мікровикладання; залучення студентів до активного дискутивного спілкування сприяло реалізації прагматичних тенденцій у процесі формування предметної методичної компетентності майбутніх учителів у суспільствознавчий галузі.

Обов'язковим було надати слово «вчителю» для здійснення самоаналізу своєї роботи за такими запитаннями: Як Ви вважаєте, чи все вдалося реалізувати, що запланували? Якщо «ні», то що завадило? Який етап був особливо вдалим на Вашу думку? На якому етапі найважче було працювати? Чи допомагала Вам атмосфера на занятті? Чи відчували підтримку своїх одногрупників? Які труднощі відчували під час підготовки до заняття? Щоб Ви змінили в структурі або техніці виконання, аби Вам довелося вдруге «програти» цей фрагмент уроку?

Організовані в такий спосіб самоаналіз і взаємоаналіз фрагментів уроків виступали дієвим інструментом ефективності навчання роботи майбутніх учителів із текстами, позбавляли формальності в їх проведенні, сприяли формуванню в студентів умінь аналізувати, порівнювати, працювати в мікрогрупі; забезпечували розвиток їхніх творчих здібностей, формування їхнього творчого мислення, спонукали до постійного самовдосконалення їх методичної та професійної компетентностей.

4. ІV етап – оволодіння вміннями працювати з літературними творами через моделювання власних продуктів творчої діяльності на основі раніше засвоєних знань і набутого досвіду; моделювання в аудиторних умовах.

Набутий упродовж експериментального дослідження досвід (2017–2020 рр.) роботи студентів із текстами різних жанрів дозволив узагальнити його в методичних рекомендаціях «Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світі» [7].

Доцільним є також відзначити інноваційність створеного освітнього середовища, що виявлялось у застосуванні *активних форм і методів навчання* під час організації лекційних та практичних занять із дисциплін методичного спрямування: *бінарні заняття за участі стейкхолдерів* («Опрацювання загальних прийомів роботи над задачею. Методика розв'язування простих задач», «Навчання вимірюванню величин. Дроби» («Методика навчання математики», лекція); «Особливості створення проектів на уроках інформатики.

Формувальне оцінювання в НУШ» («Методика навчання інформатики», практичне заняття); «Моделювання уроку навчання грамоти. Самоаналіз уроку» («Методика навчання української мови», лабораторне заняття), «Комбінування природних і штучних матеріалів» («Методика трудового навчання», практичне заняття); *інтегрована бінарна лекція із залученням викладача іншої освітньої галузі* («Методика навчання природознавства» і «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» за темою «Методика організації засвоєння знань із курсів: «Природознавство» і «Я досліджую світ»»; *лекції-круглі столи* («Актуальні проблеми методики навчання математики в початковій школі», «Особливості формування навичок здорового способу життя в здобувачів початкової освіти»); *ігрові методи із використанням дидактичних та ділових ігор* (КВК, «Досягни вершину», «Педагогічний аналіз занять»), *метод моделювання педагогічних ситуацій; технології навчання в співробітництві* тощо.

Практика підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вишу в умовах експериментального дослідження вимагала наскрізного запровадження в освітній процес проєктних технологій на всіх його етапах. Це було викликано результатами спостережень за діяльністю студентів під час проходження виробничої практики, а також спілкування з учителями-наставниками початкової ланки та випускниками, які свідчили про труднощі, що відчували майбутні вчителі в застосуванні отриманих знань, умінь і навичок у професійній діяльності. У такий спосіб впровадження в освітній процес вищої школи методу проєктних технологій є вкрай необхідним для вирішення окресленої проблеми. Так, реалізації набула проєктна технологія «Україна на карті світу. Найближчі сусіди нашої держави», до якої залучились студенти-третьокурсники Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини і Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» на заняттях із курсу «Методика навчання природознавства».

Іншим прикладом залучення здобувачів вищої освіти до навчання в малих групах на засадах співробітництва було розв’язання інтегрованих пошуково-дослідницьких, проєктних завдань на заняттях із курсу «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство». Так, під час вивчення теми «Виховання в курсі «Природознавство»» студентам Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» було запропоновано групову форму проєктних технологій із наступним їх захистом за такою тематикою: «Екологічне виховання як засіб формування життєвих компетентностей здобувачів початкової освіти», «Естетичне виховання особистості здобувача

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

початкової освіти засобами природознавства», «Патріотичне виховання здобувачів початкової освіти засобами природознавства», «Формування громадянської позиції сучасного школяра на уроках природознавства». Продуктами діяльності такої інноваційної діяльності виступали «Методична скарбничка майбутнього вчителя НУШ», яка вміщувала в собі багатий дидактичний матеріал із теми дослідження: засоби усної народної творчості (народні прикмети, прислів'я, приказки, казки, легенди), ігри, кросворди, ребуси, завдання проблемного характеру, відеотеку тощо; інтерактивні презентації, інтелект-карти, лепбуки, скрайбінги, хмари слів тощо як прийоми візуалізації для використання на уроках і в позаурочний час (рис. 6).

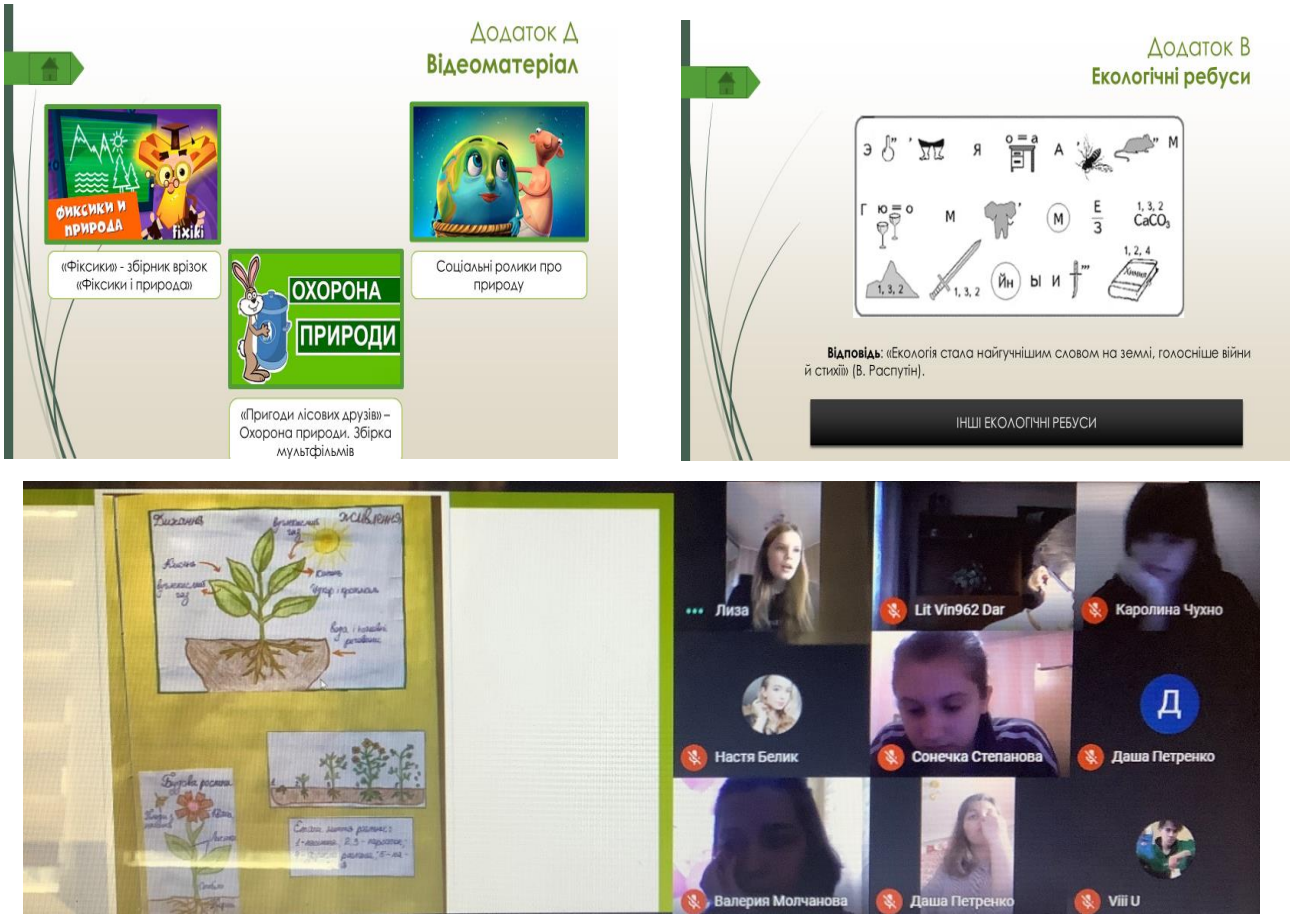

Рис. 6. Приклади доробків студентів у проєкті «Екологічне виховання як засіб формування життєвих компетентностей здобувачів початкової освіти»

Важливим є також додати, що обов'язковим щодо підведення підсумків такого виду робіт (і не лише) було залучення студентів до *рефлексії* як усвідомлення ними власних акме, що включала такі питання: під час роботи над проєктом я дізналась (-вся)…; було цікаво…; тепер я можу…; я відчула (-в)…; у мене вийшло…; я навчалась (-вся)…; я змогла (зміг)…; я спробую…; мене

здивувало…; мені захотілось…; для мене найголовнішим у цьому проєкті було …, тому що…

Із метою стимулювання позитивного мотиву до навчання, а також інтересу до нової української школи на практичному етапі експериментального дослідження всі викладачі експериментальних вишів активно залучали студентів до організації і проведення дитячих наукових конференцій, олімпіад, тематичних днів та тижнів, які проходили на базі вишу, ЗЗСО («День юного математика в початкових класах», «День української писемності та мови в початковій школі», «День здоров'я в початковій школі», «День довкілля в початковій школі», «Інтегрований тиждень творчості в початковій школі» тощо).

Основним методом відстеження результативності сформованості предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти як базових щодо формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів на третьому етапі запровадження структурно-функціональної системи, як і на попередніх двох, виступало тестування. Водночас відзначимо, що тестовий контроль обов'язково передбачав питання і завдання, які були спрямовані на перевірку сформованості предметно-методичних компетентностей в майбутніх учителів із теми, якою були оновлені дисципліни з усіх освітніх галузей, що входили до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме: «Інтеграційний підхід до навчання _____матеріалу». Наведемо приклад такого завдання:

Установіть відповідність між поняттями «інтеграція» і «диференціація» та їх ознаками (4 бали):

Інтеграція **Диференціація**	а) поділ, розчленування чого-небудь на окремі розрізнені елементи; б) процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного; в) ущільнення знань; г) взаємопроникнення; д) розчленування; е) уніфікація; ж) взаємозближення; з) предметне навчання; і) інтегроване (предметне) навчання

Інтеграція: _____.

Диференціація _____ та ін.

Окрім *тестування*, як основного методу відстеження результативності сформованості предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на третьому етапі експериментального дослідження застосовували метод

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

квазіпрофесійної діяльності: моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів, а також виконання практичних завдань різного роду складності, наприклад:

- Розробіть план фенологічної екскурсії, простежте за кольором осіннього листя та доберіть дієслова, що влучно передають характер руху осіннього листя під час листопаду (можливі варіанти: летить, падає, кружляє, пурхає, миготить та ін.). Складіть оповідання, що починається словами: «Про що мені розповів листочок…».
- Змоделюйте логічну схему власне предметного змісту теми предметного уроку (тема за вибором). Доберіть об'єктивно найефективніші методи та конкретні методичні прийоми для розв'язання дидактичних підзадач та ін.

Логіка подальшого експериментального дослідження потребувала реалізації останнього четвертого – інтеграційного етапу, який передбачав практичне втілення інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ в освітній процес початкової школи через оновлення наскрізної програми практичної підготовки, моделювання освітнього процесу початкової школи в аудиторних умовах, проєктне, неформальне навчання, навчання через дослідження.

Уведення обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», як наскрізного елемента методичного компонента, до навчальних планів підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта в усіх експериментальних вишах стало центральним у реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ. Зміст курсу органічно поєднувався з освітніми компонентами фундаментального, фахового та методичного циклів. Викладачам усіх експериментальних вишів було надано силабус «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"», навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"», методичні рекомендації «Робота з текстами різних жанрів на уроках "Я у світі"».

Предметом вивчення навчальної дисципліни була визначена теоретична і практична підготовка здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти до викладання в початковій школі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» із урахуванням ідей нової української школи.

До змісту робочої програми та силабусу з навчальної дисципліни і до дистанційного курсу зокрема було включено розділи, суголосні із змістовими блоками теоретичного концепту експериментального дослідження, а саме: «Історичні та теоретико-методологічні засади реформування освітньої системи України»; «Теоретико-практичні основи впровадження Концепції «Нова українська школа» в освітню практику»»; «Професійна підготовка вчителя початкових класів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа»; «Інтегрований курс "Я досліджую світ": змістові та методичні особливості».

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта ми встановили відповідність освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» компетентностям (ЗК та ФК) та програмним результатам навчання.

Навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» [6] містив стислий виклад теоретичного матеріалу з курсу для роботи здобувача бакалаврського рівня вищої освіти в аудиторних та позааудиторних умовах і складався з двох розділів: 1. «Теоретико-педагогічні засади навчання здобувачів початкової освіти інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» і 2. «Методичні засади навчання здобувачів початкової освіти інтегрованого курсу "Я досліджую світ"».

Перший розділ містив матеріали трьох перших тем змістового блоку теоретичного концепту структурно-функціональної системи, а саме: «Історія освітніх реформ», змістом якої була історія інноваційного розвитку освітньої системи України від часу набуття незалежності в 1991 році до сучасної реформи НУШ; «Концепція НУШ», що об'єднувала всю інформацію про зміст Концепції НУШ, нововведення порівняно з традиційною освітою в Україні, публіцистичні матеріали про хід реформи, ставлення до неї в суспільстві, у вчительській спільноті тощо; «Професійні ролі вчителя НУШ», зміст якої склали перелік і визначення нових ролей, які має опанувати вчитель для успішної роботи в НУШ. Четвертою темою, яка входила до теоретичного блоку посібника, була «Педагогічні аспекти формування ключових та предметних компетентностей здобувачів початкової освіти в курсі "Я досліджую світ"».

Другий розділ «Методичні засади навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» розкривав особливості навчання учнів інтегрованого курсу «Я досліджую світ» через теми: «Сучасні форми і методи навчання інтегрованого

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

курсу “Я досліджую світ”» та «Особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти з інтегрованого курсу “Я досліджую світ”».

Навчально-методичний посібник передавав виклад інформації не лише за допомогою текстів, а й містив у собі схеми, таблиці, малюнки, які узагальнювали матеріал і служили засобами оперативного запам’ятування змісту теми. Кожен розділ завершувався висновками, запитаннями і завданнями для самостійної роботи, тестовим контролем, коротким глосарієм, орієнтовними темами курсових робіт.

Інше методичне видання – практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» [13] складався з трьох блоків: «Блок контролю і самоконтролю», «Практичний блок» і «Творчий блок». Із метою формування в майбутніх учителях демократичних цінностей зазначені блоки доповнювались рубрикою «Це цікаво знати» та «Блоком контролю і самоконтролю академічних знань із «громадянської та історичної» освітньої галузі.

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» і практичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта з курсу «Демократичне забезпечення самостійної роботи з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» належали водночас до традиційних та інноваційних ресурсів, бо були виготовлені і в паперовому, і в електронному форматах та передбачали активне застосування всього спектру педагогічних технологій і технік, які мали у взаємозв’язку застосовуватися під час поетапного впровадження структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Вищеозначене свідчить про реалізацію компетентнісного і ресурсного підходів як найбільш впливових на четвертому етапі впровадження експериментальної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Набуття студентами інтеграційної компетентності як взаємодії предметних базових, предметних психолого-педагогічних, предметних методичних компетентностей відбувалось передусім через моделювання інтегрованих уроків із курсу «Я досліджую світ» за різними програмами – О. Савченко і Р. Шияна, їх аналіз та проведення. Окрім традиційних підходів до аналізу уроків (організація

класу, регламентація діяльності, зміна видів діяльності, динамічні переходи від однієї роботи до іншої, характеристика методів і прийомів із позиції доцільності, використання ІКТ тощо), викладачі звертали увагу на позитивне налаштування учнів через організацію «ранкового кола», застосування особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, інтеграцію з іншими навчальними предметами, організацію дослідницької діяльності здобувачів початкової освіти. Аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз відбувався за тим самим алгоритмом, який прописано в третьому етапі експерименту.

Окрім моделювання уроків в аудиторних умовах, викладачі впродовж усього експериментального етапу продовжували широко використовувати потенціал проєктних технологій для формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Так, для їхньої підготовки до здійснення народознавчого підходу викладачі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка пропонували групові проєкти: «Застосування фольклору та художніх засобів на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ”». Студенти експериментальних вишів оволодівали методикою застосування фольклорних матеріалів: загадок, прислів’їв, приказок, влучних фразеологізмів; розкривали великий розвивальний та виховний потенціал використання поезії на уроках «Я досліджую світ». Здобувачі вищої освіти, які навчались за вибірковою частиною «Мистецтво», обирали тему «Живопис і музика як засоби виховання гармонійно розвинутої особистості здобувача початкової освіти». Під час дискусії знаходили оптимальні способи інтеграції фольклору та художніх засобів для їх впливу на екологічну свідомість здобувачів початкової освіти, формування їхніх естетичних, морально-етичних, а також національно-патріотичних цінностей.

Пріоритетного значення впродовж усіх етапів експериментального дослідження набула *технологія індивідуалізації і персоналізації* навчання здобувачів вищої освіти. Особливо важливим засобом її реалізації в умовах, викликаних коронавірусною епідемією, стала дистанційна платформа Moodle як одна з провідних серед ЗВО, що брали участь в експерименті. Використовуючи платформу Moodle, викладачі проєктували індивідуальну освітню траєкторію навчання студентів, пропонували їм багатоваріативність завдань аудиторної та самосійної роботи, а також проміжного та підсумкового контролю знань із урахуванням рівня підготовленості останніх, розвитку їхніх здібностей, особистої зацікавленості змістом навчання. Студенти ж відповідно до свідомо

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

власно вибудуваної освітньої траєкторії обирали завдання, зручний час для виконання та подачі їх викладачеві, слідкували за вчасним доопрацюванням у разі потреби.

Так, система дистанційного навчання Moodle з орієнтацією на індивідуалізацію та персоніфікацію навчання з характерними для неї багатоваріативністю і різноманітністю завдань, гнучкістю і зручністю була спрямована на підвищення мотивації майбутніх учителів, на формування предметних базових, предметно-методичних та інтеграційних компетентностей.

На досліджуваному етапі нами широко задіювалися програми педагогічної практики, доповнюючи їх завданнями, пов'язаними із запровадженням в освітній процес підготовки майбутніх учителів інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Так, серед основних завдань, які пропонувались здобувачам вищої освіти під час педагогічної практики на 3-му курсі, назвемо такі [6]:

1. Упродовж практики поспостерігайте за проведеними вчителем інтегрованими уроками з курсу «Я досліджую світ». Проаналізуйте їх за табл. 2.

Таблиця 2

Схема аналізу уроку, проведеного вчителем

№ п/п	Дата	Тема уроку	Галузі, що інтегруються	Характеристика методів і прийомів	Мої коментарі

2. Ознайомтесь із методичним забезпеченням інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (підручники, навчальні посібники, електронні освітні ресурси) та охарактеризуйте їх із позиції дієвості у формуванні ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів початкової освіти. Форма звітності: есе.

3. Ознайомтесь із діагностувальними роботами з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», які проводив учитель упродовж практики для відстеження прогресу учнів. Проаналізуйте їх із позиції компетентнісно орієнтованого підходу за табл. 3.

Таблиця 3

Схема аналізу діагностувальних робіт учнів

№ п/п	Дата	Тема уроку	Вид роботи (усна, письмова; тест, комбінована)	Мої коментарі

Здобувачам вищої освіти, які проходили навчальну практичну підготовку в умовах дистанційного навчання, було запропоновано такі завдання:

1. Ознайомтесь із досвідом роботи вчителя в умовах дистанційного навчання. За допомогою інтерв'ювання дізнайтеся про позитивні і негативні сторони навчання учнів інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Виконане завдання оформіть у вигляді есе (1–2 сторінки друкованого тексту).

2. Поспостерігайте за уроками інтегрованого курсу «Я досліджую світ», проведених у дистанційній формі. Проаналізуйте їх за табл. 4.

Таблиця 4

Схема аналізу уроку, проведеного вчителем у режимі онлайн

Дата	Тема	Обрана платформа	Інструментарій дистанційного навчання (відео, онлайн-дошка)	Організація контролю знань учнів (тести, ігрові завдання: пройти лабіринт, скласти пазл тощо), практичні вправи	Об' єкти цифрової творчості учнів (відеоролик, карти понять, комікси, інфографіка тощо)	Методи та прийоми мотивації учнів до навчання	Мій коментар

Студенти 4-го курсу відповідно до завдань виробничої практики самостійно моделювали і проводили уроки з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (за умови дистанційного навчання – онлайн), готували до них цифрову наочність (мультимедійні презентації, скрайбінг, інтерактивні плакати тощо). Окрім такого провідного завдання цього виду практики, студентам пропонували ознайомитись із досвідом учителя щодо застосування в освітньому процесі технологій: «перевернутий клас», «ротація за станціями», «ротація за кімнатами»; провести урок з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» із використанням однієї з технологій.

Тож у контексті вищезазначеного варто наголосити на фундаменталізації змісту освітнього компонента «Наскрізна програма практичної підготовки» як сутнісної ознаки методичного компонента формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Важливою умовою вдалого проходження практики було залучення студентів до *педагогічної рефлексії* як здатності до аналізу та самоаналізу результатів власної діяльності, критичного переосмислення власного досвіду. Із цією метою студенти за підсумками проведення уроків «Я досліджую світ» та

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

інших видів діяльності, пов'язаних із цим курсом, мали дати відповіді на такі запитання:

1. Чи задоволені Ви проведеними уроками з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?

а) абсолютно;

б) швидше задоволена (-ний), а ніж ні;

в) не задоволена (-ний);

г) не можу відповісти.

2. Які труднощі виникли у Вас у процесі проходження практики, що пов'язані із викладанням інтегрованого курсу «Я досліджую світ»? Що є їх причиною?

3. Яких знань чи вмінь Вам не вистачало для успішної організації освітнього процесу в курсі «Я досліджую світ»?

4. Що вдавалося Вам легко під час навчання учнів інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?

5. Як Ви вважаєте, на що треба звертати увагу викладачам під час підготовки студентів до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»? Ваші пропозиції.

6. Як вплинула практика на Ваше ставлення до реформування нової української школи?

7. Чи збираєтесь Ви працювати вчителем нової української школи?

У межах нашого дослідження відповідно до умови «Організація проєктної активності здобувачів вищої освіти з метою обміну досвідом формування інтеграційної компетентності зі здобувачами інших ЗВО України та європейських країн» ми повною мірою використовували проєктну діяльність ЗВО, у яких відбувалося експериментальне навчання, і визначали її вплив на формування інтеграційної компетентності здобувача вищої освіти через його проєктну активність.

Спільний проєкт *«Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині»* (CPEA-LT-2017/10037), до якого були залучені 6 закладів освіти: Університетський коледж Південно-Східної Норвегії (факультет математичної та природничої освіти), Інститут досліджень миру Близького Сходу (м. Бейт-Джала, Палестина), Європейський центр імені Вергеланда (м. Осло), Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (факультет педагогіки та психології), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (факультет початкової, технологічної та професійної освіти), Національний університет «Чернігівський колегіум» імені

Т. Г. Шевченка був засадничим у плані розроблення, а потім і апробації на міжнародному рівні навчально-методичного забезпечення освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у межах дисертаційної роботи.

Організація роботи в проєкті, метою якого було підвищити якість педагогічної освіти в Україні, Норвегії та Палестині через розвиток демократичної культури в педагогічній освіті, передбачала:

1. Початковий триденний семінар для 10 українських викладачів із розробки навчальних програм із курсу «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» у демократичному діалозі і демократичній педагогічній практиці (2018 р.).

2. Дослідницький проєкт під керівництвом норвезького академіка Heidi Biseth, у межах якого українські викладачі продовжували розвивати практику викладання дисципліни «Я досліджую світ» для забезпечення демократичного мислення і демократичної практики викладання (2019 р.).

3. Підсумкову Міжнародну науково-практичну конференцію стосовно обміну досвідом із демократії і діалогу для викладачів та дослідників в Україні «Демократія та освіта: викладання та навчання демократії в початковій школі та педагогічній освіті» (2021 р.).

Розроблення навчальної програми відбувалось шляхом активного дослідження: українські учасники проєкту залучались до участі в тренінгах, дискусіях, групових формах роботи, під час яких знайомились із новими підходами до організації методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на демократичних засадах. Кожен етап роботи закінчувався рефлексією «Міркування після семінару» (Reflection notes from the November workshop), що дозволяло кожному викладачеві експериментального вишу аналізувати результати власної діяльності, адекватно оцінювати її, здійснювати пошук ефективних шляхів корекції та подальшого професійного зростання.

У межах проєкту всі його учасники активно долучилися до впровадження активних форм і методів у підготовку майбутніх учителів сучасної початкової школи для формування в них громадянських компетентностей. Серед інших інновацій (тренінгова програма «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» як засіб упровадження демократії в освітній процес вишу», круглий стіл «Упровадження демократії у процес викладання методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» тощо), нами також були розроблені *дискусія* «Я – за екологію, мої одногрупники також…», *аналіз ситуацій (case study),* робота в групах – вправа «Удар стихії», які стосувались проблеми охорони

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

здоров'я громадянина України. Ми виходили з того, що побудова правової демократичної держави, де кожний її громадянин має право на безпечне для його життя та здоров'я довкілля, була провідною ідею реалізації таких вправ на заняттях із курсу «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» [9].

Такі нові підходи до навчання актуалізували думку майбутніх учителів про те, що успішне виховання громадянина вимагає не лише знань та критичного розуміння себе і світу, а й отримання особистого досвіду участі в громадському житті, у взаємодії з іншими на засадах поваги і рівності, відповідальності за спільну справу, мирного вирішення конфліктів.

У межах проєкту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» 14 студентів 3–4-го курсів упродовж 2018–2020 рр. брали участь у програмі академічної кредитної мобільності в університеті Південно-Східної Норвегії (м. Драммен) за програмою «Навчання в природі».

Упродовж десяти місяців здобувачі вищої освіти експериментальних вишів ділилися досвідом навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» із норвезькими та палестинськими здобувачами вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, акцентуючи увагу на особливостях побудови програм, підручників; організації діяльності здобувачів початкової освіти за допомогою дослідницького навчання; сучасних методах навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; оцінюванні освітніх результатів навчання здобувачів початкової освіти; формуванні установки на здоровий і безпечний спосіб життя тощо. Водночас студенти підвищували рівень власної інтеграційної компетентності, опановуючи досвід навчання «Я досліджую світ» норвезьких шкіл.

Після навчання за програмою академічної мобільності в експериментальних вишах були проведені звітні конференції, круглі столи, на яких студенти ділилися досвідом, своїми враженнями, отриманими в іноземному виші за програмою «Навчання в природі»:

– на початку навчання – відвідання національного музею фотографії Преуса: ознайомлення з історією фотографії та фотоапаратів, науково-дослідною бібліотекою, де містилося зібрання книг на тему фотографії, отримання першого досвіду «правильного фотографування»; фотографування виступало одним із дієвих засобів фіксації предметів і явищ навколишнього середовища, формування спостережливості в студентів; усі заняття відбувались винятково на природі (рис. 7);

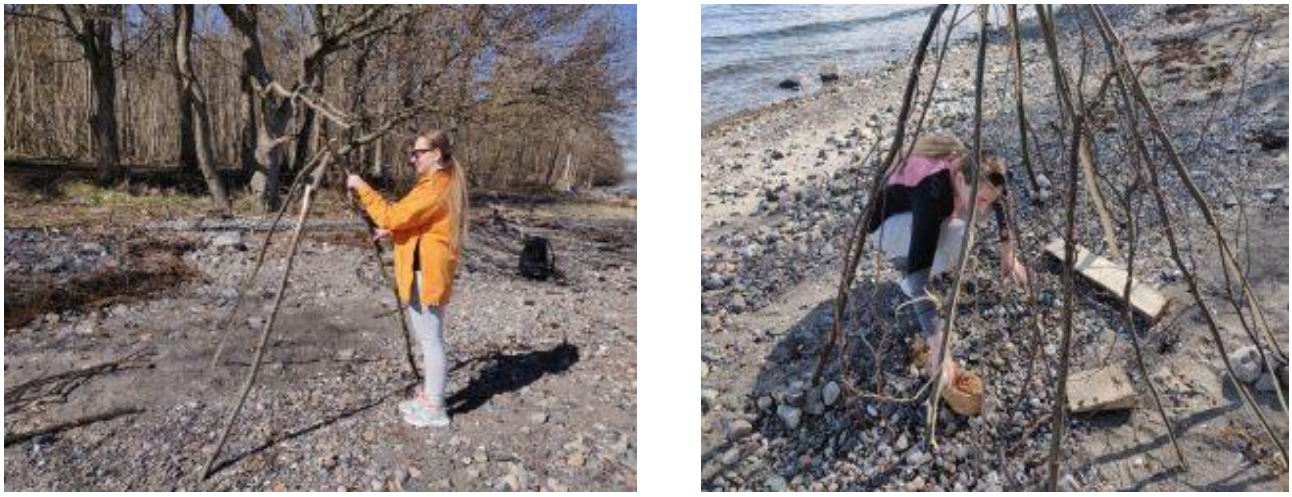

Рис. 7. Навчання «правильного фотографування» в межах проєкту. Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» (м. Драммен, Норвегія)

– практико орієнтоване навчання здобувачів вищої освіти засобами продуктивних технологій було наближене до тих видів діяльності, які цікаві здобувачам початкової освіти і можуть бути використані під час навчання здобувачів початкової освіти: виготовлення міні-майданчика для дітей; побудова снігових скульптур; катання на лижах; ігри на свіжому повітрі тощо (рис. 8);

Рис. 8. Мінімайданчик для дітей власноруч у межах проєкту. Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» (м. Драммен, Норвегія)

– екскурсії в природу дво-трьохденні, тематика і завдання яких пов’язані з вихованням ціннісного ставлення до навколишньої природи: знайти птахів (дерева, молюски, водорості, черви тощо) та поспостерігати за ними, зробити фото, відео; пошук букв і цифр у природі тощо:

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Рис.9. Пошук букв і цифр у природі в межах проєкту. Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» (м. Драммен, Норвегія)

– досліди, довготривалі сезонні спостереження в природі за самостійно обраними об’єктами із фіксацією даних: температура води, повітря, напрямок вітру, вологість, рівень води;

- екорейди.

Подані документальні матеріали засвідчують підготовку вчителів до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за програмою «Навчання в природі». Студенти дійшли висновку, що однією з оптимальних моделей інтеграції в початковій школі є інтеграція навколо природи, через безпосереднє спілкування з нею. Унаслідок цього на підсумковій Міжнародній науково-практичній конференції стосовно обміну досвідом із демократії і діалогу для викладачів та дослідників в Україні «Демократія та освіта: викладання та навчання демократії в початковій школі та педагогічній освіті» (2021 р.) здобувачі вищої освіти, презентуючи здобутий у Норвегії досвід, поставили на порядок денний питання: «Які чинники зупиняють навчання на свіжому повітрі в Україні?».

Прикладом внутрішньої української кредитної мобільності став проєкт, започаткований Міжінституційною угодою між ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» та ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» на 2020–2021 рр. у межах Програми «Студентська Академічна Мобільність (САМ) Україна». Відповідно до Угоди відбувся обмін студентами 3–4-х курсів із партнерським закладом освіти. Студенти впродовж чотирьох тижнів долучалися до експериментального навчання з усіх дисциплін методичного циклу, зокрема

методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: брали участь у груповій проєктній технології (тема «Виховна робота з курсу «Я досліджую світ» у структурі позаурочної діяльності»), конкурсі поробок із природничого матеріалу «Знову осінь ступила на поріг», Національному науково-практичного семінарі «Технологія партнерства. Сучасний учитель як основне джерело впровадження НУШ» (рис. 10).

Рис. 10. Змістове наповнення інтерактивного плакату до Національного науково-практичного семінару «Технологія партнерства. Сучасний учитель як основне джерело впровадження НУШ»

З огляду на вищесказане зазначимо, що залучення здобувачів вишу до проєктної активності в межах Програми «Студентська Академічна Мобільність (САМ) Україна» для обміну досвідом формування інтеграційної компетентності зі здобувачами Університетського коледжу Південно-Східної Норвегії та ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», організації інноваційної внутрішньовишівської діяльності (інтерактивні вправи, тренінгові програми, круглі столи, дискусії тощо) надало можливість усім учасникам проєктів набути компетентностей, які входили до складу інтеграційної, визначити оптимальні шляхи формування власної траєкторії особистісно професійного зростання.

Основними методами відстеження результативності сформованості інтеграційної компетентності здобувачів вищої освіти на четвертому етапі експериментального дослідження були: метод *квазіпрофесійної діяльності* (моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів (описані в параграфі вище), а також виконання практичних завдань різного роду складності, а також *тестування*.

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Хід проведення чотирьох підетапів формувально-практичного етапу експериментального дослідження з формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя нової української школи узагальнено в таблиці 5. Узагальнюючи характеристики методичного етапу реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, можна зробити висновок про те, що він включав поступову та взаємопов'язану реалізацію всіх компонентів експериментальної системи.

Таблиця 5

Кореляція компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ у процесі експериментального навчання

Підетапи реалізації структурно-функціональної моделі	**Педагогічні умови формування ІК**	**Освітній контент**	**Педагогічні технології, форми і методи формування ІК**	**Методи моніторингу**	**Критерії і показники**
1	2	3	4	5	6
1-й підетап – підготовчий (1–2-й курси)	Мотивація здобувачів ВО до якісної професійної діяльності в умовах нової української школи, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему. Упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної моделі формування ІК майбутнього вчителя: оновлення	Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними: Навчальний посібник із курсу «Вступ до спеціальності». Дистанційний курс «Вступ до спеціальності».	Традиційні форми і методи: лекції, практичні, лабораторні заняття, тематика яких відповідала оновленим робочим (навчальним) програмам та силабусам. Технології активного та інтерактивного навчання (проблемні лекції, лекції-«розумова атака», лекції-пресконференції, дискусії, «круглі столи», рольові і ділові ігри, розв'язання проблемних завдань, створення ситуацій вільного вибору). Організація екскурсій до початкової школи, зокрема до опорних ЗЗСО. Залучення студентів до заходів у початковій	Метод «Наративної рамки». Есе. Анкетування та тестування з перевірки готовності здобувачів до самостійної роботи. Проміжні тести контролю знань. Метод квазіпрофесійної діяльності (case-study або метод аналізу конкретних ситуацій, розв'язання	Мотиваційно-ціннісний. Когнітивний (частково) у межах дисциплін психолого-педагогічного циклу.

	робочих (навчальних) програм, силабусів, дистанційних курсів із дисциплін психолого-педагогічного циклу: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія»; забезпечення їх необхідним візуальним та аудіоконтентом; реалізація в освітньому процесі вишу. Упровадження в практику підготовки фахівців навчально-методичного посібника «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”». Взаємопов’язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти (часткова реалізація на рівні підготовчого етапу)		ланці ЗЗСО («Всесвітній День дитини», інтелектуальна гра, казкова мозаїка, еколітературний конкурс, поетичний калейдоскоп, конкурси, акції, фотовиставка, групові та індивідуальні привітання, тренінги). Організація зустрічей студентів із вчителями-практиками, залучення останніх до участі в конференціях. Залучення вчителів початкової школи до проведення тренінгів та майстер-класів для майбутніх учителів на базі вишів. Створення бази кращих уроків та позакласних заходів, проєктів. Залучення студентів до участі у всеукраїнських та університетських конкурсах, олімпіадах, педагогічних читаннях. Залучення студентів до проєктної діяльності.	проблемних запитань, моделювання фрагментів виховних заходів). Олімпіада з педагогіки.	

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

2-й підетап – теоретичний (1–2-й курси)	Мотивація здобувачів ВО до якісної професійної діяльності в умовах нової української школи, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему. Упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної моделі формування ІК майбутнього вчителя (частково): оновлення робочих (освітніх) програм, силабусів, дистанційних курсів із дисциплін предметно-фундаментального циклу «Історія України», «Основи природничих знань», «Математика», «Сучасна українська мова», «Безпека життєдіяльності та основи здоров'я», «Трудове навчання», «Основи інформатики»; забезпечення їх необхідним візуальним та	Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними: Навчальний посібник із курсу «Вступ до спеціальності»	Традиційні форми і методи: лекції, практичні, лабораторні заняття, тематика яких відповідала оновленим робочим (навчальним) програмам та силабусам. Технології інтерактивного навчання (бінарні лекції, практичні, лабораторні заняття із залученням стейкхолдерів («Вегетативні органи рослин: будова, функції. Особливості вивчення теми здобувачами початкової освіти», Лексико-граматичні розряди іменників. Особливості вивчення в початковій школі тощо); проєктні технології («Славетні українці», «Звичаї та традиції моєї місцевості» тощо.); семінари у формі Світового кафе); конструктивні вправи («Основи природознавства», «Методика навчання природознавства»). Активні форми організації студентів у позааудиторний час: тематичні дні («День Пі», «День безпечного Інтернету») і тижні «Інженерний тиждень»; конкурси поробок «Знов осінь ступила на поріг», тренінги «Молодь обирає здоров'я»; диспути «Чи може зміна способу життя вплинути за здоров'я»; акції (Паління чи	Метод квазіпрофесійної діяльності (моделювання проєктів, тематичних днів, тижнів та інших заходів). Проміжні тести контролю знань. Олімпіади з фундаментальних дисциплін.	Мотиваційно-ціннісний. Когнітивний (частково) у межах дисциплін фундаментального циклу.

	аудіо-контентом; реалізація в освітньому процесі вишу. Взаємопов'язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти (часткова реалізація на рівні теоретичного етапу).		здоров'я – обирайте самі»). Залучення студентів до участі в олімпіадах із фахових та психолого-педагогічних дисциплін, роботі наукових гуртків, проблемних груп («АКМЕ» тощо). Залучення студентів до організації та проведення святкових заходів, тематичних днів, тижнів на базі ЗЗСО вікторин, квестів, подорожей, виставок плакатів та малюнків, флешмобів, танцювальних фізкультхвилинок, ігрових тренінгів, презентації власних проєктних технологій, спортивних змагань («Містечко вправних майстрів», «Подорож в країну «Математика»», «Гра-мандрівка по країні «Здоров'я»»), «Здоров'я очима дітей» тощо).		

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

3-й підетап – методичний (2–3-й курси)	Мотивація здобувачів ВО до якісної професійної діяльності в умовах нової української школи, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто удосконалювати українську освітню систему. Упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної моделі формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя: оновлення робочих (освітніх) програм, силабусів, дистанційних курсів із дисциплін фахового циклу: «Методика навчання природознавства», «Методика навчання Суспільствознавства», «Методика навчання української мови», «Методика навчання математики», «Методика навчання основ здоров'я», «Методика навчання інформатики»;	Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світ». Методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Оновлення дистанційного курсу «Методика навчання природознавства» за темою «Інтегративний підхід до навчання природничої дисциплін»	Технологія інтегрованого навчання відповідно до оновлення змісту всіх методичних дисциплін темою «Інтегративний підхід до навчання ___ дисциплін» (проєктна діяльність; моделювання інтегрованих уроків). Технологія активного та інтерактивного навчання (бінарні заняття за участі стейкхолдерів, спеціалістів із інших освітніх компонентів («Опрацювання загальних прийомів роботи над задачею. Методика розв'язування простих задач», «Навчання вимірюванню величин. Дроби», «Особливості створення проєктів на уроках інформатики. Формувальне оцінювання в НУШ» тощо); лекції-круглі столи («Актуальні проблеми методики навчання математики в початковій школі», «Особливості формування навичок здорового способу життя в здобувачів початкової освіти» тощо), проєктні технології («Екологічне виховання як засіб формування життєвих компетентностей здобувачів початкової освіти» тощо), ігрові методи, дидактичні та ділові ігри, метод моделювання ситуацій, технології співробітництва; участь студентів у	Метод квазіпрофесійної діяльності (моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів, виконання практичних завдань різного роду складності; рефлексія, аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз). Проміжні тести контролю знань, зокрема цифрові. Участь студентів в олімпіадах із методик початкової освіти.	Операційно-діяльнісний. Рефлексивний

	«Методика навчання трудового навчання», забезпечення їх необхідним візуальним та аудіоконтентом; реалізація в освітньому процесі вишу. Взаємопов'язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти.		роботі дитячих наукових конференцій, олімпіад («День юного математика в початкових класах», «День української писемності та мови в початковій школі», «День здоров'я в початковій школі», «День довкілля в початковій школі», «Інтегрований тиждень творчості в початковій школі» тощо). Технологія дистанційного навчання; забезпечення індивідуалізації (персоналізації) навчання у процесі дистанційного навчання (багатоваріативність завдань аудиторної та самосійної роботи, а також проміжного та підсумкового контролю знань) Технологія індивідуалізації (персоналізації) навчання в процесі дистанційного навчання, під час організації аудиторної і позааудиторної роботи в режимі офлайн (багатоваріативність завдань аудиторної та самосійної роботи, а також проміжного та підсумкового контролю знань). Техніки особистісного розвитку, підвищення мотивації: рефлексія як фактор безперервної освіти та професійного зростання фахівця.		

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

4-й підетап – інтеграційний (3–4-й курси)	Мотивація здобувачів ВО до якісної професійної діяльності в умовах нової української школи, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему. Упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної моделі формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя: уведення обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», розроблення робочих (навчальних) програм, силабусів, дистанційних курсів із дисципліни фахового циклу «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», забезпечення її необхідним візуальним та	Робоча навчальна програма, силабус «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"». Навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"». Практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"». Дистанційний курс «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» Фундаментализація змісту наскрізної програми практичної практики.	Технологія інтегрованого навчання: моделювання інтегрованих уроків із курсу «Я досліджую світ», аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз; аналіз відеоуроків, їх фрагментів; спостереження та аналіз уроків під час відвідання занять «Я досліджую світ» у початковій ланці ЗЗСО; обмін досвідом навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у межах програми академічної кредитної мобільності (університет Південно-Східної Норвегії (м. Драммен) за програмою «Навчання в природі» та ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди). Технологія індивідуалізації (персоналізації) навчання у процесі дистанційного навчання, під час організації аудиторної і позааудиторної роботи в режимі офлайн (багатоваріативність завдань аудиторної та самосійної роботи, а також проміжного та підсумкового контролю знань). Технологія активного та інтерактивного навчання (вивчення досвіду вчителів	Метод квазіпрофесійної діяльності (моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів, виконання практичних завдань різного роду складності; рефлексія, аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз). Проміжні тести контролю знань, зокрема цифрові.	Операційно-діяльнісний Рефлексивний

	аудіоконтентом; реалізація в освітньому процесі вишу. Взаємопов'язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти. Організація проєктної активності здобувачів вищої освіти з метою обміну досвідом формування інтеграційної компетентності зі здобувачами інших ЗВО України та європейських країн світу.		початкової школи застосування в освітньому процесі технологій: «перевернутий клас», «ротація за станціями», «ротація за кімнатами»; апробація технологій в освітньому процесі початкової ланки; інтегровані бінарні заняття за участі спеціалістів із інших освітніх компонентів («Методика навчання природознавства» і «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» за темою «Методика організації засвоєння знань із курсів «Природознавство» і «Я досліджую світ» тощо; аналіз ситуації (Case study); проєктні технології («Застосування фольклору та художніх засобів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» тощо). Технологія дистанційного навчання. Техніки особистісного розвитку, підвищення мотивації: рефлексія як фактор безперервної освіти та професійного зростання фахівця; тренінги професійного зростання; національний науково-практичний семінар «Технологія партнерства. Сучасний учитель як основне джерело впровадження НУШ»		

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Висновки

Наукове дослідження було спрямовано на забезпечення ефективної фахової підготовки майбутніх учителів до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», що передбачало теоретичне обґрунтування та практичну реалізацію структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів нової української школи.

У результаті структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ було представлено як цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодію концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, спрямованих на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи й об'єднаних спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, яке забезпечує якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ.

Експериментальна перевірка структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ проводилася в 4 етапи: теоретико-формувальний, констатувально-діагностичний, формувально-практичний, контрольно-підсумковий.

Формувально-практичний етап реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ включав у себе чотири підетапи, на яких поступово реалізувалися цілі експериментальної роботи: мета підготовчого полягала у формуванні позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти 1–2-х курсів до реформи НУШ, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто удосконалювати українську освітню систему; теоретичний підетап мав на меті розвиток і удосконалення предметних компетентностей із базових для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти дисциплін, які входили до складу інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; метою методичного підетапу було формування й удосконалення предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на 2–3-х курсах навчання; реалізація інтеграційного підетапу передбачала завершення процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя насамперед через уведення до навчальних планів підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» в усіх експериментальних ЗВО та відповідне застосування

авторського освітнього контенту: робоча навчальна програма, силабус «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», дистанційний курс: «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко І. Підручник «Я досліджую світ» як засіб формування екологічної грамотності молодших школярів. *Проблеми сучасного підручника.* 2019. Вип. 22. С. 6–15.
2. Бібік Н. Навчально-методичний комплект з курсу «Я досліджую світ» у вимірах компетентнісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника.* 2019. Випуск 23. С. 6–22.
3. Бігич О. Теоретичні основи формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2005. 485 с.
4. Будник О. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 552 с.
5. Вікторенко І. Антропологічна орієнтація професійної підготовки майбутнього вчителя як педагогічна проблема. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. Вип. 99. С. 148–155.
6. Вікторенко І. Навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Слов’янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 120 с.
7. Вікторенко І. Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світі». Методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов’янськ, 2017. 65 с.
8. Вікторенко І. Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителів початкових класів нової української школи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Донбаський державний педагогічний університет. Слов’янськ, 2021. 522 с.
9. Вікторенко І., Гончарова Н. Підготовка майбутніх учителів до оновлення змісту освіти в умовах реформування нової української школи (на прикладі методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»). *Інноваційна педагогіка.* 2019. Спецвипуск. С. 52–57. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/13.pdf (дата звернення: 22.08.2022).
10. Вікторенко І., Гончарова Н. Розвиток педагогічної творчості майбутнього вчителя в контексті підготовки його до професійної діяльності (на прикладі навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»). *Духовність особистості: методологія, теорія і практика :* збірник наукових праць. За матеріалами IX Міжнародної науково-практичної конференції «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (23 травня 2018 року, м. Київ). Вип. 3 (84). Ч. ІІ. Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. С. 52–61. URL: http://oaji.net/articles/2017/690-1541007719.pdf (дата звернення: 22.08.2022).
11. Вікторенко І., Горобець Л. Особливості конструктивістського підходу в підготовці майбутніх учителів природознавства. *Перспективні напрями сучасної науки та*

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Слов'янськ, 19–20 травня 2020 року. Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2020. С. 165–168.

12. Вікторенко І., Помирча С. Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними : навчальний посібник із курсу «Вступ до спеціальності» для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов'янськ : ДВНЗ «ДДПУ», 2020. 134 с.

13. Вікторенко І., Федь І., Цибулько Л. Демократичне забезпечення самостійної роботи з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ"» : практичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 110 с.

14. Гавриш І., Ткачов А. Розбудовуючи нову українську школу: теоретико-методологічні основи реалізації компетентнісного підходу в освіті в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України». *Початкова школа.* 2017. № 8. С. 2–5.

15. Гаєвець Я. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. *Наука і освіта.* 2012. № 8. С. 38–42.

16. Глузман Н. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів : монографія. Київ : Вища школа – XXI, 2010. 407 с.

17. Глушко О. Європейський вектор освітніх реформ в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 5–11.

18. Єпіхіна М. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у новій українській школі в контексті педагогіки партнерства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 1 (44). С. 67–70.

19. Закон України про повну загальну середню освіту. *Освітній процес.* URL: https://www.pedrada.com.ua/article/2732-zakon-ukrani-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvtu (дата звернення: 16.04.2022).

20. Запорожченко Т. Особливості професійної підготовки вчителів початкових класів у контексті нової освітньої парадигми. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0-%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення: 11.02.2022).

21. Коваль Л. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування загальнонавчальних технологій : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 40 с.

22. Комар О. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Умань, 2011. 512 с.

23. Кормич Л. Сучасні тенденції реформування системи вищої освіти України: здобутки і проблеми. *Актуальні проблеми політики.* 2017. Вип. 60. С. 179–188.

24. Крамаренко А. Біо(еко)етична діяльність учителя початкової школи : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів спеціальності 013 «Початкова освіта». Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2017. 192 с.

25. Крамаренко А. Курс «Я досліджую світ»: теоретико-практичний аспект в контексті модернізації освіти. *Особистісно-професійний розвиток учителя нової української школи: світові освітні практики, український контекст :* зб. матеріалів ІІ Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнародною участю. Мелітополь, Україна, 6–8 червня 2019 року. / За заг. ред. С. М. Дубяга, І. О. Яковенко. Мелітополь : ФОП Однорог Т.Ф., 2019. С. 153–157.

26. Крамаренко А. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП

«Початкова освіта». Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 424 с.

27. Крамаренко А. Навчально-методичне забезпечення майбутніх учителів початкової школи до викладання курсу «Я досліджую світ». *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricerche scientifici: Raccolta di articoli scientifici «ΛΌГОΣ» con gli atti della Conferenza scientifica e pratica internazionale* (Т. 3). 13 marzo Roma, Italia: Piattaforma scientifica europea. Pp. 7–8.

28. Крамаренко А. Природнича підготовка майбутніх фахівців початкової освіти в умовах сталого розвитку суспільства. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти : колективна монографія / за заг. ред.: проф. Людмила Коваль, Алла Крамаренко. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С. 161–206.

29. Крамаренко А. Теоретичні і методичні засади формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2014. 40 с.

30. Кузьминський А., Тарасенкова Н., Акуленко І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики. Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. 320 с.

31. Кучерявий О. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 37 с.

32. Ляшенко О., Мальований Ю. На шляху до нової української школи: концептуальні засади і виклики. *Педагогіка і психологія.* 2017. № 3 (96). С. 5–12.

33. Митник О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутнього вчителя до формування культури мислення молодшого школяра : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 42 с.

34. Наказ МОН України від 07.02.2020 № 149 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#Text (дата звернення: 11.05.2020).

35. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 13.06.2022).

36. Онишків З. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2016. 36 с.

37. Павелків О. Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 6. С. 134–144.

38. Партола В., Смолянюк Н. Використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Новий Колегіум*. 2019. № 1. С. 39–42.

39. Петухова Л. Становлення поняття «інформатичні компетентності» та рівні їх діагностики у майбутніх учителів початкової школи. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2008/8_9_2008/46.pdf (дата звернення: 11.07.2022).

40. Савченко О. Закон України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти. *Початкова школа.* 2018. № 1. С. 1–4.

41. Скворцова С. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики. Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_4/ (дата звернення: 18.04.2022).

42. Слипанюк О., Марчук М. Формування та розвиток навичок Softskills у молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Актуальні проблеми педагогіки*

© ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць / укл. Поясик О.І., Слипанюк О. В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ : НАІР. 2021. С. 198–204.

43. Сорока К. Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посібн. Харків : ХНАМГ, 2004. 291 с.

44. Стрілець С., Запорожченко Т. Формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 204 с.

45. Хижняк І., Вікторенко І. Стан сформованості мотивації майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах НУШ. New Inception, 2021, 3–4 (5–6), С. 41–51. DOI: 10.5281/zenodo.5972337

46. Хижняк І. Лінгвометодична культура майбутнього вчителя початкової школи в системі ключових результатів фахової підготовки. *Молодий вчений.* 2017 (вересень). № 9.2 (49.2). С. 39–43.

47. Хоружа Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 36 с.

48. Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2010. Національна Доповідь. Київ : М-во економіки України, 2010. 108 с. URL: http://www.undp.org.ua/files/ua_52412mdgs_ukraine 2010_rep_ukr.pdf. С. 48–49 (дата звернення: 16.04.2022).

49. Khyzhniak I., Viktorenko I. Primary School Teachers' Attitude to the New Ukrainian School Reform. *Advances in Economics, Business and Management Research* : proceed. Internat. Conf. on Econom., Law and Educ. Resear. (ELER 2021). vol. 170, (Kyiv, 10–11 March, 2021). Kyiv. 2021. P. 299–305. https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.051

50. Khyzhniak I. A., Vlasenko K. V., Viktorenko I. L., Velychko V. Ye. Readiness of Future Primary Education Specialists to Use Digital Learning Tools in Professional Activity. *Information Technologies and Learning Tools*. (2021). 86(6). 106–122. https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.3666

51. Khyzhniak I. & Ishutina O. Methodical Features of Electronic Lingomethodics Applying in Future Primary School Teachers' Vocational Training. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.* 2019. 10, С. 187–197. doi: https://doi.org/10.31865/2414-9292.10.2019.182189

52. Khyzhniak I., Tsybulko L., Viktorenko I., Mohyliova N. Implementing the Theory of Multiple Intelligences into Project-Based Multimedia Learning at Primary School. *Information Technologies and Learning Tools.* 2021. 82(2). 18–31. https://doi.org/10.33407/itlt.v82i2.4326

53. Kuzmenko I. Modernization of Education as a Condition for Development in Ukraine: A Position Statement. *Journal of Advocacy, Research and Education.* 2016. Vol. 5. URL: http://oaji.net/articles/2016/1704-1461180005.pdf (Last accessed: 16.09.2018)